

Беляєва О.П., к.н.д.у.
старший викладач кафедри права та публічного управління
Бондар В.В.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

Підтримка економіки в сучасній Україні

Особливо важлива для України тема підтримки економіки, яка зазнає впливу зовнішньополітичних конфліктів, в тому числі військової агресії. Сучасні реалії створює значні виклики для економіки країни, включаючи зниження інвестицій, зростання витрат на оборону, економічний занепад та збільшення бюджетного дефіциту.

Вплив воєнного стану на економіку може бути серйозним і різноманітним. Загострення економічної нестабільності. Воєнний стан може спричинити збільшення ризиків для бізнесу та інвестицій, зниження споживчого попиту та інвестиційної активності, а також зростання вартості боргових зобов'язань через збільшення витрат на оборону та безпеку [3].

Актуальним залишається зменшення виробництва та втрати робочих місць. Воєнний стан може спричинити припинення або зменшення виробництва в окремих секторах економіки через обмеження доступу до ресурсів, збільшення ризиків для бізнесу та невизначеність щодо майбутніх перспектив, до зміни інвестиційних пріоритетів та розподілу капіталу відповідно до потреб оборони та безпеки, що може вплинути на розвиток інфраструктури, науково-дослідних робіт та інноваційних проектів в цілому [1].

Воєнні дії суттєво впливають на цивільний захист і економіку України, призводячи до значних змін у функціонуванні та розвитку різних секторів економіки. Відновлення економіки може залежати від багатьох факторів, таких як рівень руйнування, наявність ресурсів для відновлення, ефективність управління та міжнародна підтримка.

Стабілізація і відновлення інфраструктури – першочергове завдання. Відновлення руйнування в інфраструктурі, такі як дороги, мости, житлові будівлі, медичні заклади та інші об'єкти. Це сприятиме поліпшенню умов життя населення та створенню фундаменту для подальшого економічного зростання [2].

Розвиток промисловості та виробництва в повоєнний період, реконструкція та модернізація виробничих потужностей допоможе відновити виробництво товарів та послуг, залучити інвесторів та створити нові робочі місця. Для відновлення економіки після війни можуть бути введені різні програми підтримки підприємництва, сприяння малим та середнім підприємствам, а також інвестиційні стимули для іноземних та внутрішніх інвесторів [1].

Реформи управління та боротьба з корупцією – важливий аспект відновлення економіки. Це сприятиме покращенню інвестиційного клімату, забезпечить прозорість та довіру інвесторів до уряду та бізнесу [4].

Не залишається без уваги соціальний сектор та соціальні програми задля підтримки населення, які надають допомогу постраждалим, забезпечують доступ до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Отже, вищезазначені заходи можуть сприяти відновленню економіки та соціальному розвитку в реаліях викликів сьогодення.

Список використаних джерел

1. Бондар В. В., Сердюк Ю. А., Беляєва О. П. Взаємозалежність цивільного захисту та економіки під час воєнного стану. The 6th International scientific and practical conference «Topical aspects of modern scientific research» CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. February 22-24/2024. 253-255 p.
2. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика за 2 місяці. Дія. Бізнес. Головна сторінка. 55 URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/novini/vidrozdzenna-ukrainskogobiznesu-v-umovah-vijni-analitika-za-2-misaci> (дата звернення 17.04.2024)
3. Підтримка бізнесу в умовах війни. 2022. URL: <https://business.diaa.gov.ua/wartime> (дата звернення 18.04.2024).
4. Стояненко І. В., Урсатій А. Е. Війна в Україні: наслідки для національної економіки та світу. Advancing in research, practice and education. Міжнародна наук. практ. конф. м. Флоренція, 11–13 трав. 2022 р. Флоренція, 2022. С. 171–18.

УДК 352.1+316.334

Гагін А.О., здобувач освітньо-наукового рівня доктор філософії за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»
Науковий керівник - Сергієнко Л.В., д. держ. упр., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»

Роль партисипації у розвитку міст

Партисипація у розвитку міст – це не лише важливий аспект сучасного управління містами, але й ключовий фактор їхнього успіху та сталого розвитку [4]. У широкому розумінні, партисипація означає активну участь громадян у процесах, що стосуються прийняття рішень та впливу на формування міського середовища. Це може включати різноманітні форми взаємодії, такі як громадські обговорення, консультації, громадські акції, роботу громадських рад та інші механізми, які дозволяють місцевому населенню висловлювати свої погляди, потреби та інтереси. Важливою складовою партисипації є інформованість громадян про процеси, що відбуваються у місті, а також доступність різноманітних можливостей для їхньої участі.

Отже, партисипація стосується права окремої особи чи групи осіб брати участь у процесах публічного управління та прийняття рішень. Іншими словами, мешканці спільноти мають право брати участь у плануванні майбутнього цієї спільноти. Адже саме ці мешканці будуть співіснувати з наслідками ухвалених рішень, тому їх залучення на кожному етапі проекту від концепції до розвитку є надзвичайно важливим [2].

Загалом визнається, що громадяни повинні мати більше можливостей висловлювати свою думку щодо майбутнього міст і їх розвитку [4]. Це вважається основною умовою демократії на місцевому рівні. Громадська участь безпосередньо пов'язана з участю в демократичних процесах. Партисипація або ж громадська участь має на меті досягнення найкращого можливого результату та забезпечення наступного [1]: потреби громадян бути почутими; можливості висловлювати свої думки та почуття для усіх громадян; заохочення до активного залучення у процеси управління містом; обґрунтованості рішень та відображення інтересів населення.

Її роль можна узагальнити у наступному:

- Надання фактичної інформації. У часи, коли інформація, а також дезінформація, поширюються швидше і ширше, надання основної інформації про громадські проблеми, витрати бюджету, громадські послуги та інші дані є необхідною складовою громадської участі.

- Надання громадянам можливості розповісти про власні потреби та інтереси.

- Надання вибору. Замість спроби «нав'язати» громадянам певну політику, ефективна участь дозволяє їм самим вирішити, що вони хочуть реалізувати.

- Надання громадянам «відчуття» політичної легітимності.

- Спонування громадян до активних дій стосовно благоустрою власного міста. Процеси участі можуть заохочувати та підтримувати громадян у вживанні заходів різними способами, починаючи від доєднання до ініціативних груп у соціальних мережах та участю у масштабних проектах з реконструкції.

- Забезпечення інтересу громадян до процесу прийняття рішень.

- Полегшення та підвищення комфорту самого процесу участі.

Партисипація є невід'ємною складовою процесу розвитку міст, що привносить вагомі переваги та визначає нові перспективи для сучасних урбанізованих територій. Вона забезпечує широке віддзеркалення різноманітних голосів та поглядів різних соціальних груп. Залучення громадян до прийняття рішень стосовно міського розвитку підвищує рівень демократичності та відкритості процесів управління. Крім того, партисипація розширює спектр інноваційних ідей та сприяє формуванню міського середовища, яке відповідає реальним потребам мешканців.

Відсутність громадської участі у розвитку міст призводила б до втрати важливого ресурсу – підтримки та розуміння громадян [3]. Відсутність взаємодії між органами міської влади та мешканцями призвела би до ухвалення неправильних стратегій та нерозуміння реальних проблем, що може спричинити неефективність використання ресурсів або ж втрату цих ресурсів (економічних, політичних тощо) у міському розвитку. Роль партисипації полягає в тому, щоб закріплювати зв'язок між управліннями, тобто владою, та мешканцями, створюючи міста, які відображають спільні цінності та потреби. Вона є критичною для створення гармонійного та розвинутого міського середовища, що сприяє підвищенню якості життя та динамічному соціально-економічному розвитку.

Список використаних джерел

1. Станков Г. Участь громадян у державному управлінні: безперечні переваги та неминучі ризики. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2021. № 7. С. 152–160. URL: <https://doi.org/10.33244/2617-5932.7.2021.152-160>
2. Яснюк Д. Механізми цифрової партисипації громадськості у виробленні публічної політики. Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих : XII Всеукр. студент. науково-практ. конф., м. Вінниця, 20 квіт. 2024 р. Вінниця, 2023.
3. Krivokulska N., Bohach Y. Analysis of forms of public participation in local government. Economic Analysis. 2020. No. 30(4), P. 60–66. URL: <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.060>
4. Thorpe A. Rethinking Participation, Rethinking Planning. Planning Theory & Practice. 2017. Vol. 18, no. 4. P. 566–582. URL: <https://doi.org/10.1080/14649357.2017.1371788>

Проблематика визначення ключових показників ефективності (КПЕ) в галузі публічного управління

У сучасних умовах публічного сектора зростає потреба в інструментах, які дозволяють оцінювати ефективність виконання державних програм та завдань. Ключові показники ефективності (КПЕ) є одним із таких інструментів, що допомагають у вимірюванні та аналізі продуктивності діяльності публічних установ.

Поняття КПЕ походить із сфери управління якості та стратегічного планування в бізнесі де воно використовується для моніторингу важливих параметрів, які впливають на досягнення комерційних цілей, переважно — отримання прибутку [1, с. 107]. У публічному секторі цей концепт має дещо відмінне наповнення з огляду на специфіку цілей, що є більш соціально-орієнтованими, таких, наприклад, як надання публічних послуг [2, с. 353]. На ефективність діяльності органів державної влади суттєво впливає те, як ці органи розпоряджаються фінансовими і матеріальними ресурсами держави, які суспільство довірило їм в управління з точки зору отримання більшого ефекту з використанням найменших витрат. Саме тому в основі КПЕ лежить концепція зворотного зв'язку та виміру роботи. Так, ключові показники дозволяють оцінювати, наскільки ефективно урядові організації досягають визначених стратегічних цілей. Це, в свою чергу, підвищує гнучкість та адаптивність управлінських структур до суспільних потреб [3, с. 279].

В цьому розрізі, важливою функцією КПЕ виступає також забезпечення прозорості державного управління. Через систематичне використання показників, громадськість має змогу оцінювати діяльність держави та її відповідність загальноприйнятим стандартам ефективності. Це, в свою чергу, дає стимул публічним органам бути відповідальними перед суспільством за результати своєї діяльності [4, с. 721].

В ході аналізу українського законодавства з питань державної служби, можна дійти до висновку, що оцінка якості роботи державного службовця є одним з ключових інструментів у підвищенні ефективності державного управління та впровадженні прозорості та об'єктивності в процесі призначення та кар'єрного росту.

Зокрема, стаття 44 Закону України “Про державну службу” (далі — Закон) визначає, що оцінювання результатів роботи державних службовців базується на показниках результативності, ефективності та якості, встановлених з урахуванням їхніх посадових обов'язків [6, с. 43]. Стаття 4 Закону визначає ефективність з-поміж принципів державної служби, яка полягає у раціональному і результативному використанні ресурсів для досягнення цілей державної політики. При цьому, ані Закон, ані підзаконні нормативно-правові акти не містять визначення термінів “показник результативності” чи “показник ефективності”, які є основою для оцінки діяльності державних службовців.

Незважаючи на законодавчу невизначеність, система оцінювання якості роботи державних службовців за КПЕ активно використовується органами виконавчої влади. Наприклад, Кабінет Міністрів України затверджує Типовий перелік ключових показників ефективності для керівників центральних органів виконавчої влади [7].

З цього переліку можна побачити, що система показників ефективності ґрунтується на стратегічних цілях держави в особі її органів у галузі управління в різних сферах діяльності, під які підводяться конкретні показники на чітко виділений період часу (переважно — на звітний період). При цьому як цілі, так і підбірка показників можуть змінюватися. Ефективність органів державної влади формується за допомогою таких показників, як рейтинги органів, що виконують схожі функції, частка виконаних у зазначений термін завдань і доручень вищих органів державної влади, частка державних службовців, підвищених на посаді за підсумками атестації, співвідношення суми виплачених премій до штатної чисельності органу влади, співвідношення видатків на державне управління та здійснюваних ним повноважень і функцій.

Зважаючи на специфіку, обумовлену публічною сферою застосування КПЕ, спробуємо дати визначення даному терміну. Розглядаючи його на семантичному рівні, виділимо 3 складові: (1) «key» — ключовий, що характеризує ступінь досягнення мети, істотний для роботи однієї з галузей діяльності компанії; (2) «indicator» — показник; (3) «performance» — продуктивність, коефіцієнт корисної дії (ККД). Тому в доктрині публічного управління КПЕ визначається як набір вимірюваних показників, які використовуються організацією для моніторингу або порівняння ефективності в досягненні стратегічних та операційних цілей [5, с. 747-765].

Хоча застосування КПЕ має численні переваги, їх ефективне впровадження в публічному секторі пов'язане з певними викликами. Серед них — якість і доступність даних, вибір релевантних КПЕ, уникнення небажаних наслідків через вузьку спрямованість КПЕ, а також досягнення балансу між

кількісними показниками та якісними аспектами управління [8, с. 61-62]. Першопричиною проблем та викликів, які постають перед публічним сектором в ході застосування КПЕ, на нашу думку, є незрозуміння предмету показників ефективності, їх завдань та цілей.

Таким чином, потрібно переосмислити саме поняття механізму ключових показників ефективності та надати таким показникам юридичну дефініцію на законодавчому рівні. Невизначеність КПЕ створює неточне, асоціативне сприйняття цього терміну, що призводить до викривленого, і часто, формального застосування в публічному секторі. Узгоджена модель ключових показників ефективності на термінологічному рівні українського законодавства створить можливості для подальшого впровадження релевантної моделі КПЕ. Саме такий спосіб запровадження ключових показників ефективності в публічну службу України матиме позитивний ефект, адже дозволить підвищити якість роботи органів державного управління, забезпечить проведення аналізу відповідності функцій державних службовців суспільним потребам, покращить систему зворотного зв'язку службовців із конкретними отримувачами державних послуг, допоможе підвищити прозорість діяльності органів державної влади на різних її рівнях.

Список використаних джерел

1. Drucker P. *Managing the Non-Profit Organization*. Routledge, 2012. URL: <https://doi.org/10.4324/9780080938493> (date of access: 04.05.2024).
2. Kaplan R. S. *Strategic Performance Measurement and Management in Nonprofit Organizations*. *Nonprofit Management and Leadership*. 2001. Vol. 11, no. 3. P. 353–370. URL: <https://doi.org/10.1002/nml.11308> (date of access: 04.05.2024).
3. Bala A., Kohhaj A. *Key Performance Indicators (KPIEs) in the Change Management of Public Administration*. *European Scientific Journal, ESJ*. 2017. Vol. 13, no. 4. P. 278. URL: <https://doi.org/10.19044/esj.2017.v13n4p278> (date of access: 04.05.2024).
4. *The Benefits of Having Key Performance Indicators (KPIE) in Public Sector* / A. S. B. Abdullah et al. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*. 2022. Vol. 12, no. 3. URL: <https://doi.org/10.6007/ijarafms/v12-i3/15064> (date of access: 04.05.2024).
5. *Key performance indicators for successful simulation projects* / M. Jahangirian et al. *Journal of the Operational Research Society*. 2017. Vol. 68, no. 7. P. 747–765. URL: <https://doi.org/10.1057/jors.2016.1> (date of access: 04.05.2024).
6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № № 889-VIII станом на 27 квіт. 2024 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). Т. 4
7. Про затвердження типових завдань і ключових показників результативності, ефективності та якості службової діяльності державних службовців, які займають посади керівників центральних органів виконавчої влади, на 2024 рік : Постанова Каб. Міністрів України від 19.12.2023 р. № № 1162-р.
8. Smith P. *The Use of Performance Indicators in the Public Sector*. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A (Statistics in Society)*. 1990. Vol. 153, no. 1. P. 53. URL: <https://doi.org/10.2307/2983096> (date of access: 04.05.2024).

УДК 005:316.77

**Загурська-Антонюк В.Ф., д.н.держ.упр., доцент,
завідувач кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Кирилюк В.Л., аспірант
Державний університет «Житомирська політехніка»**

Основні аспекти конфлікт-менеджменту в політиці

У перекладі з латинської мови термін "conflictus" трактується як зіткнення. Саме протиріччя породжують конфлікти. Досліджуючи проблеми спілкування, необхідно визначати основні джерела взаємних претензій, які можуть перерости в протиріччя і завершитися конфліктом. Передумовою виникнення конфлікту є об'єктивно існуюче протиріччя, неоднорідність очікувань членів групи по відношенню один до одного. Конфлікт – це факт людського існування. Багато людей сприймають історію людства як нескінченну повість конфліктів і боротьби. Ніде конфлікти не проявляються настільки очевидно, як у світі бізнесу. Існують конфлікти між фірмами, компаніями, асоціаціями, в межах однієї організації і т.п. Конфлікт, що виникає в організації, називають організаційним, зокрема це диспути, конфронтації, протиріччя і т.п. [2].

Варто додати, що окрім бізнесу, конфлікти часто зустрічаються і в політиці. В цій сфері конфлікти та протиріччя не можливо обійти стороною. Як прописано вище, це фактор людського існування.

Організаційний конфлікт може приймати безліч форм. Якою б не була природа організаційного конфлікту, менеджери повинні проаналізувати його, зрозуміти і вміти керувати ним. Деякі фірми в штатний розклад вводять навіть посаду менеджера з відносин з співробітниками (конфліктолог). Коли конфлікт в організації некерований, це може призвести до конфронтації (коли структурні підрозділи організації або члени мікро- або макроколективу перестають співпрацювати і спілкуватися один з одним). Зрештою подібна ситуація роз'єднання призведе до деградації колективу і організації в цілому. Більшість асоціюють конфлікт з агресією, суперечками, ворожістю, війною і в результаті існує думка, що конфлікту по можливості необхідно уникати або негайно вирішувати, як тільки він виникне. Проте слід мати на увазі, що конфлікт разом з проблемами може приносити і користь організації. У зв'язку з цим менеджери часто свідомо стимулюють конфлікт, щоб оживити організацію, яка "загниває". Вважається, що якщо в організації, трудовому колективі немає конфліктів, то там щось не в порядку.

У процесі взаємодії, як показує практика, не буває безконфліктних організацій. Важливо, щоб конфлікт не був руйнівним. Якщо люди уникають конфронтації, то організація не здорова, тому основним завданням менеджера є проектування конструктивного конфлікту, звідси конфлікти – це нормальне явище. Для організації вважається здоровим наявність конфлікту, і щоб отримати вигоду з конфлікту, потрібна відкрите, невороже, повне підтримки навколишнє середовище. Якщо такі інгредієнти існують, то організація від конфліктів стає краще, оскільки різноманітність точок зору дає додаткову інформацію, допомагає виявити більше альтернатив чи проблем. Однак не слід скидати з рахунків і той факт, що окремі, найчастіше міжособистісні конфлікти носять руйнівний характер. Про це також повинен знати менеджер, так як у спільній діяльності беруть участь люди, різні за своєю професійною підготовленістю, життєвим досвідом, індивідуальними рисами характеру, темпераменту і т. п. Ці відмінності неминуче накладають свій відбиток на оцінки і думки у значимих для особистості та організації питань, породжують часом протиставлення, яке, як правило, супроводжується емоційним збудженням і часто переростає в конфлікт. У деяких випадках зіткнення оцінок і думок заходять настільки далеко, що інтереси справи відходять на задній план, всі думки конфліктуючих спрямовані на боротьбу, яка стає самоціллю, що в кінцевому рахунку негативно позначається на розвитку організації [2].

Тобто, потрібно формувати певні підзвітні підрозділи, які займаються урегулюванням та аналізуванням конфліктних стиків, тому що, потрібно оцінювати ситуацію з різних сторін. Ці підрозділи повинні мати відповідні знання і навички, щоб вміти аналізувати причини конфліктів, заохочувати відкрите обговорення конфлікту, і прагнути до конструктивного вирішення конфлікту.

Управління конфліктами прийнято розглядати у двох аспектах: внутрішньому й зовнішньому. Перший із них полягає в управлінні власною поведінкою в конфліктній взаємодії. Цей аспект носить психологічний характер. Зовнішній аспект управління конфліктами відбиває організаційно-технологічні сторони цього складного процесу, у якому суб'єктом управління може виступати керівник (менеджер), лідер чи посередник (медіатор). Алгоритм діяльності керівника в процесі управління конфліктами залежить від змісту конфлікту, умов його виникнення й розвитку. Менеджер повинен не категорично усувати конфлікт, а управляти ним і ефективно використовувати. Першочерговим завданням в управлінні конфліктом слід вважати вивчення його джерел. Менеджеру варто з'ясувати: це проста суперечка про ресурси, непорозуміння з якоїсь проблеми, різні підходи до системи цінностей людей, чи це конфлікт, що виник унаслідок взаємної нетерпимості, психологічної несумісності. Після визначення причин виникнення конфлікту потрібно мінімізувати кількість його учасників. Установлено, що чим менше осіб бере участь у конфлікті, тим менше зусиль знадобиться для його розв'язання. У процесі аналізу конфлікту, якщо

керівник не в змозі сам розібратися у природі й джерелах розв'язуваної проблеми, то він може залучити компетентних осіб (експертів). Думка експертів часто буває більш переконливою, ніж думка безпосереднього керівника. Це пов'язано з тим, що кожна зі сторін-конфліктерів може підозрювати, що менеджер-арбітр із суб'єктивних причин може стати на бік його опонента. У цьому випадку конфлікт не згасає, а підсилюється, тому що «скривдженій» стороні необхідно вже боротися і проти менеджера [2]. Використання методів аналізу конфліктів та залучення експертів може допомогти об'єктивно розглянути проблеми та знайти ефективні рішення. Важливо також мінімізувати кількість учасників конфлікту, що допомагає зменшити складність процесу управління спорами. Ми вияснили що, успішне управління конфліктами вимагає від менеджера не лише психологічної готовності до власних емоцій у конфлікті, але і компетентності в організаційно-технологічних аспектах вирішення конфліктних ситуацій.

Кожен конфлікт має свою причину (джерело) виникнення. Можна виділити декілька основних причин конфліктів в організаціях: обмеженість ресурсів; взаємозалежність завдань; розбіжності в цілях; розбіжності в способах досягнення цілей; відмінності в уявленнях і цінностях; незадовільні комунікації та інші.

Обмеженість ресурсів – це обмеженість матеріальних, фінансових, трудових ресурсів при їх розподілі між підлеглими або підрозділами. Взаємозалежність завдань – це залежність одного підрозділу від іншого у виконанні завдань. Розбіжності в цілях – це розбіжності, які виникають між вузькоспеціалізованими підрозділами. Імовірність такої причини конфлікту зростає з розростанням організації, коли вона розбивається на спеціалізовані підрозділи. Розбіжності у способах досягнення цілей. Часто керівники або безпосередні виконавці можуть мати різні погляди на шляхи і способи досягнення спільних цілей навіть за відсутності суперечливих інтересів. При цьому кожен вважає, що його рішення – найкраще, і це є основою для конфлікту. Відмінності в уявленнях і цінностях – це суб'єктивні уявлення про певну ситуацію або цінності внаслідок різних характерів, виховання, темпераментів тощо; різниця в манері поведінки й життєвому досвіді. Незадовільні комунікації – це погана передача інформації підлеглим. Неповна або неточна інформація, або її відсутність, часто виступає не тільки причиною, а і деструктивним наслідком конфлікту (гра в «зіпсований телефон») [1, с.15-16].

Таким чином, конфлікти є невід'ємною частиною людського існування та діяльності. Вони можуть виникати в будь-якій сфері, включаючи політику. Конфлікти можуть бути як позитивними, так і негативними для організації. Конструктивний конфлікт може сприяти розвитку організації, оскільки сприяє відкритому обговоренню проблем, виявленню нових можливостей і рішень. Руйнівний конфлікт, навпаки, може призвести до деградації організації, оскільки супроводжується емоційним збудженням, протиставленням і роз'єднанням. Управління конфліктами у сучасних організаціях є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу. Менеджер повинен вміти аналізувати джерела конфлікту, визначати його природу, вибирати правильні стратегії вирішення конфлікту та використовувати ефективні методи аналізу та залучення експертів.

Політичні конфлікти є невід'ємною частиною політичного життя. Вони виникають між різними політичними силами, які мають різні інтереси та цілі. Політичні конфлікти можуть бути як позитивними, так і негативними для суспільства. Управління політичними конфліктами є важливим завданням для політичних лідерів і державних органів. Успішне управління конфліктами може допомогти запобігти насильству, забезпечити мирне вирішення проблем і сприяти розвитку суспільства.

Політика завжди пов'язана з реалізацією різноманітних, часто навіть антагоністичних, інтересів соціальних верств, політичних сил, з вибором сценаріїв майбутнього держави, з доступом не лише до влади, а й до національних інтересів. У її просторі неминуче виникають конфлікти, в яких зосереджуються ці різновекторні прагнення і домагання. Політичний конфлікт (лат. *conflictus* — зіткнення) — зіткнення, боротьба соціально-політичних сил, суб'єктів політики в їх прагненні реалізувати власні інтереси і цілі, пов'язані з боротьбою за здобуття, перерозподіл влади, зміну свого політичного статусу, а також з вибором політичних перспектив розвитку суспільства. Такі конфлікти можливі у масштабах усього політичного простору, постаючи загалом як конфлікти легітимності влади (конфлікт між політичними силами), її визнання, підтримки або невизнання, несприйняття влади і владних структур.

Інший рівень політичного конфлікту проявляється всередині політичних сил, владних структур. Кожна зі сторін конфлікту веде боротьбу за розширення свого впливу в політичному просторі. За іншою класифікацією, виокремлюють такі види політичних конфліктів:

а) державно-правові. Вони проявляються в системі державної влади внаслідок суперечностей між її різними елементами (між інститутами влади, державними органами і політичними партіями тощо). Це конфлікти інституціалізовані, переважно раціональні, публічні, їх виникнення певною мірою запрограмоване в політичній системі;

б) статусно-рольові. Цей вид конфліктів породжений невідповідністю між розумінням прав і свобод різними соціально-політичними суб'єктами й існуючою системою соціальної ієрархії. Вони розгортаються не тільки попер тикалі (еліта — маса, влада — народ та ін.), а й по горизонталі, тобто між різними соціальними і політичними групами, які перебувають на одній або близьких сходинках суцільної ієрархії;

в) конфлікт політичних культур. Він полягає у зіткненні суб'єктів з різними системами цінностей, вірувань, ідей. За словами російсько-американського соціолога Піті-Рима Сорокіна (1889—1968), основу політичного конфлікту як різновиду зіткнення суспільних інтересів становлять протилежні політичні інтереси або ситуація, коли інтереси і потреби населення, його груп не можуть бути задоволені органами державної влади чи державою загалом.

Особливість політичного конфлікту полягає в тому, що його наслідки впливають на всі сфери суспільного життя. Політичний конфлікт може відігравати позитивну роль тільки за існування можливості його врегулювання, в іншому разі — конфлікт призводить до політичної кризи [4]. Політичні конфлікти завжди пов'язані з реалізацією різноманітних інтересів соціальних верств, політичних сил, з вибором сценаріїв майбутнього держави, з доступом не лише до влади, а й до національних інтересів. Також зазначено, що в просторі політики неминуче виникають конфлікти, в яких зосереджуються ці різновекторні прагнення і домагання. Тому, важливо знати їх сутність та специфіку, для подальшого врегулювання.

Політична криза (грец. *krisis* — перелом, поворотний пункт) — тимчасове припинення функціонування окремих елементів або інститутів політичної системи; значне поглиблення й загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості. За кризових умов знижується рівень керованості всіма сферами життя суспільства, зростає соціально-політична активність мас, що може спричинити страйки, державні перевороты, революції. Українські вчені О. Картунов і О. Маруховська пропонують використовувати стосовно конфліктів такі терміни, як управління конфліктом (процес цілеспрямованого, обумовленого об'єктивними закономірностями впливу на його динаміку); врегулювання конфлікту (вид управлінської діяльності, підпорядкований утриманню його в цивілізованих межах та спрямуванню його розвитку до ефективного і конструктивного розв'язання); розв'язання конфлікту (примирення конфліктуючих сторін, відновлення чи налагодження їх конструктивної співпраці).

У процесі демократизації суспільств вироблено правові та політичні шляхи (способи) врегулювання конфліктів. Вони доповнюють один одного і часто вважаються єдиним політико-правовим способом. Правові шляхи потребують застосування відповідних правових норм національного законодавства та міжнародного права (звернення до конституційного суду, відставка уряду, розпуск парламенту та призначення нових парламентських виборів, проведення референдуму щодо спірних питань, створення узгоджувальної комісії тощо). Головним легітимним засобом врегулювання політичних конфліктів повинна бути конституція. Якщо населення довіряє законодавчим (парламент) і контролюючим органам (конституційний суд), а конституція була схвалена кваліфікованою більшістю, то окремим групам уже непросто відкоригувати напрям політичного розвитку на свою користь чи перетягнути в нову систему свої давні привілеї. Обравши правовий спосіб врегулювання конфлікту, політики звільняються від тиску з боку різноманітних груп інтересів, а політичні інститути, захищені конституційним порядком, перестають бути залежними від нюансів політичного процесу. Однак шанси на конституційне розв'язання політичних проблем у різних країнах різні, оскільки, будучи захищеними статтями конституції, чимало аспектів політичного життя виявляються вразливими для агресивних політичних мас. А в багатьох країнах не є рідкістю порушення конституції. Політичні шляхи врегулювання конфліктів передбачають пошук згоди між його сторонами за допомогою переговорів та узгоджувальних процедур [3]. Неминучим у політичних конфліктах є політична криза, як результат не виконаних завдань, потреб настає застій функціонування окремих інститутів і влади в загалом.

Зважаючи на вище сказане, слід зазначити, що правові та політичні шляхи врегулювання політичних криз доповнюють один одного і часто вважаються єдиним політико-правовим способом:

- правові шляхи передбачають застосування відповідних правових норм, таких як конституція, закони, міжнародне право;
- політичні шляхи передбачають пошук згоди між сторонами конфлікту за допомогою переговорів та узгоджувальних процедур.

Таким чином, обрання того чи іншого шляху врегулювання політичної кризи залежить від її конкретних причин і обставин, але, у будь-якому випадку, успішне врегулювання кризи вимагає від всіх учасників процесу політичного компромісу і прагнення до мирного вирішення конфлікту.

Список використаних джерел

1. Позднякова Л. О., Гриценко Н. В. Управління конфліктами: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 74 с.
2. Конфлікти в менеджменті. Суть, умови та причини виникнення конфліктів. URL: https://pidru4niki.com/75180/mededzhment/konflikti_menedzhmenti
3. Регулювання політичних конфліктів. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/494335/mod_resource/content/1/%
4. Студентська бібліотека. Модель організаційного механізму управління конфліктами. URL: <https://buklib.net/books/23145/>

**Захарченко В.П., аспірант
Науковий керівник - Дрига Ж.В., д.е.н., доц.
професор кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»**

Поняття та класифікація юридичних послуг для потреб державного регулювання

Юридичні послуги в сучасному світі відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні правопорядку та гармонійного функціонування суспільства. Вони є ключовим елементом у забезпеченні доступу до правосуддя та вирішенні правових питань як для фізичних, так і для юридичних осіб.

Поняття юридичної послуги є широким і мінливим, має значну кількість визначень. У науковій площині юридичні послуги прийнято досліджувати у єдиному контексті із послугами в цілому.

Загалом, юридичні послуги – це певна професійна діяльність фахівців у сфері права, спрямована на задоволення потреб чи забезпечення вигод юридичного характеру фізичних або юридичних осіб на комерційній (договірній) або безоплатній основі.

Законодавство України не містить визначення поняття юридичної послуги, однак надає перелік таких послуг.

Наприклад у ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», серед видів адвокатської діяльності, які є складовою частиною юридичних послуг, перелічені наступні послуги, зокрема: 1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави; 2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; 3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого; 4) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; 5) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах тощо [1].

У ст. 34 Закону України «Про нотаріат» міститься перелік нотаріальних дій, які також є складовою частиною юридичних послуг, що можуть бути вчинені нотаріусами, наприклад: посвідчення правочинів, видача свідоцтв про право на спадщину, вчинення виконавчих написів тощо.

Перелічені види юридичних послуг й в інших нормативно-правових актах, наприклад: у ст. 131-2 Конституції України (представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення), у ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» (захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу), у ст. 28 Закону України «Про захист прав споживачів» (консультування органами місцевого самоврядування споживачів з питань захисту їх прав) тощо [2, 3, 4, 5].

Юридичні послуги можуть надавати як суб'єктами приватного права, наприклад фізичними особами-підприємцями, адвокатами, нотаріусами тощо, так і суб'єктами публічного права, у тому числі органами державної влади та місцевого самоврядування. Юридичні послуги можуть надаватися як на оплатній так і на безкоштовній основі. За місцем надання дані послуги можуть поділятися на ті, що надаються при представництві інтересів у суді, під час кримінального провадження, у органах державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Слід наголосити, що юридичні послуги також суттєво відрізняються і за способом здійснення їх державного регулювання. Різні види юридичних послуг є об'єктом державного регулювання у різній мірі.

Це можна проаналізувати на прикладі класифікації юридичних послуг за суб'єктом їх надання. Для порівняння візьмемо двох суб'єктів надання юридичних послуг: адвоката та фахівця у сфері права, який отримав документ про вищу освіту за спеціальністю «Право» та зареєструвався фізичною особою-підприємцем з відповідним видом діяльності.

Юридичні послуги, що надаються адвокатом, є об'єктом державного регулювання у значно більшій мірі ніж у порівнянні із підприємцем-фахівцем, оскільки діяльність адвоката регулюється спеціальним нормативно-правовим актом - Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Цим же нормативно-правовим актом встановлений статус адвоката, порядок отримання такого статусу, його права та обов'язки, форми здійснення адвокатської діяльності, види адвокатської діяльності, визначено поняття адвокатської таємниці, передбачена дисциплінарна відповідальність адвоката за настання певних умов, а також передбачено створення та функціонування органів адвокатського самоврядування тощо.

Щодо підприємця-фахівця у сфері права подібні нормативно-правові акти, які регулювали б його статус та діяльність подібно до адвоката, відсутні. Юридичні послуги, які надаються таким суб'єктом

підпадають під дію загальних нормативно-правових актів, приміром таких як Закон України «Про захист прав споживачів» та Податкового кодексу України.

У зв'язку з цим можна запропонувати ще один критерій класифікації юридичних послуг, а саме за мірою та ступенем їх державного регулювання.

Описана вище різниця у державному регулюванні юридичних послуг, на мою думку, не є негативним явищем до того часу, поки на законодавчому рівні існує чіткий поділ юридичних послуг за суб'єктами, які надають ті чи інші юридичні послуги.

Як приклад позитивних змін у цьому відношенні можу навести Закон України №1401-VIII від 02.06.2016 року, яким Конституцію України було доповнено статтею 131-2, про те, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. До моменту набрання чинності таких змін до Конституції України, а також до відповідних процесуальних кодексів України, представляти інтереси іншої особи в суді мали право не лише адвокати, але й будь-які інші особи які досягли 18-ти років і мають цивільну процесуальну дієздатність, що, на моє переконання, мало негативний вплив на якість та професійність юридичних послуг.

Отже, можна зробити висновок, що юридичні послуги є об'єктом державного регулювання, однак таке регулювання здійснюється у різній мірі по відношенню до різних видів юридичних послуг.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. №5076-VI. Дата оновлення: 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. №3425-XII. Дата оновлення: 15.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 №3460-VI. Дата оновлення: 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
5. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 №1023-XII. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 27.04.2024).

Івченко В. О.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник - Іваній О.М., к.пед.н., доц.
завідувач кафедри права та публічного управління
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Потенціал штучного інтелекту для покращення ефективності, прозорості та підзвітності публічного управління

Штучний інтелект (ШІ) вже давно перестав бути науковою фантастикою і став реальністю, яка впливає на різні аспекти нашого життя, включаючи публічне управління. Використання ШІ у цій сфері має великий потенціал для покращення ефективності, прозорості та підзвітності, що є критичними складовими для ефективного функціонування сучасного суспільства, оскільки приваблює країни і регіони, концентрація в них кваліфікованої робочої сили, підприємств високотехнологічного виробництва, матеріальних і фінансових ресурсів, а разом з ними й приваблює освітніх установ, інфраструктурних і культурних об'єктів безпосередньо залежить від ступеня озброєності штучним інтелектом [1, с. 8].

Серед сфер, де на сьогодні найчастіше використовують ШІ, можна виділити охорону здоров'я, освіту, комунікацію з громадськістю, управління транспортними та міграційними потоками та багато інших. Наприклад, у сфері охорони здоров'я розвивається система інтелектуальних помічників, які надають підтримку лікарям у формуванні рекомендацій і порад. Ці помічники використовують аналітичні засоби для визначення генетичної схильності до різних захворювань і пропонують системні рішення для медичних проблем. У сфері освіти також відбувається активне застосування штучного інтелекту, адже держава прагне уникнути суб'єктивних факторів під час оцінки тестів та інших завдань, розробляє системи адаптивного навчання, які можуть враховувати індивідуальні потреби кожного учня, і впроваджує системи прокторингу, які аналізують поведінку учнів, включаючи контроль над чесністю під час тестування. Штучний інтелект використовується й для автоматизації процесів комунікації з громадськістю, включаючи відповіді на запити, аналіз відгуків та побажань громадськості. Це дозволяє публічним управлінським органам більш ефективно спілкуватися з громадськістю та враховувати їхні думки та погляди у процесі управління.

Одним із ключових аспектів, на який штучний інтелект має найбільший вплив у публічному управлінні, є покращення ефективності управлінських процесів. Сучасні управлінські структури часто стикаються з великими обсягами даних та складністю прийняття рішень, що може сповільнювати їх діяльність та призводити до недооцінки можливих альтернативних варіантів. Однак, завдяки використанню штучного інтелекту, ці процеси можуть бути значно оптимізовані. Перш за все, системи штучного інтелекту можуть здійснювати аналіз великих обсягів даних у набагато коротший час, ніж це можливо для людини. Вони здатні виявляти складні зв'язки та закономірності в даних, які можуть залишитися непоміченими людським оком. Це дозволяє швидше та ефективніше виявляти проблеми, потенційні можливості та робити більш обґрунтовані рішення.

Системи штучного інтелекту можуть використовувати алгоритми машинного навчання для прогнозування можливих результатів різних стратегій управління. Це дозволяє адміністраторам управління проводити сценарний аналіз та вибирати оптимальний шлях дії на основі реальних даних та прогнозів.

Крім того, штучний інтелект може бути використаний для автоматизації рутинних задач, таких, як обробка документів, моніторинг стану об'єктів або розподіл ресурсів. Це дозволяє працівникам управління зосередитися на більш складних та стратегічних завданнях, підвищуючи загальну ефективність роботи органів управління.

Ще одним важливим аспектом є прозорість управління [2, с. 80]. Штучний інтелект може бути використаний для виявлення підозрілих зв'язків та нечесних дій в управлінських процесах, що може вказувати на корупційну діяльність. Це допомагає забезпечити більшу прозорість у фінансових операціях та роботі органів влади.

Громадська довіра до органів влади залежить від їх відкритості та зрозумілості дій. Штучний інтелект може допомогти аналізувати прийняті рішення управлінських органів, враховуючи різноманітні аспекти, такі, як: законність, обґрунтованість та ефективність. Це дозволяє громадськості краще розуміти принципи, на яких базуються рішення, та контролювати дії управлінських органів.

Забезпечення підзвітності через використання штучного інтелекту включає в себе різноманітні практики та інструменти, спрямовані на збільшення прозорості, ефективності та відкритості діяльності управлінських органів, серед яких – моніторинг та контроль за діяльністю органів влади. Системи штучного інтелекту можуть виявляти аномалії, підозрілі випадки та потенційні порушення.

Помічники штучного інтелекту також можуть бути використані для автоматизації процесів збору та аналізу інформації, що сприяє ефективнішому виявленню можливих ризиків та недоліків у діяльності

управлінських органів. Крім того, штучний інтелект може забезпечити прозорість процесів прийняття рішень, надаючи роз'яснення щодо факторів, які впливають на прийняття конкретних рішень, а також альтернативних варіантів, які розглядалися.

Також важливим аспектом є автоматизована звітність, яка дозволяє управлінським органам автоматично генерувати звіти та аналітичні документи. Це забезпечує точність та достовірність інформації, яка подається громадськості та зацікавленим сторонам.

Загалом, використання штучного інтелекту в публічному управлінні відкриває нові можливості для покращення ефективності процесів та досягнення кращих результатів для суспільства в цілому. Однак, важливо пам'ятати, що впровадження цих технологій повинно відбуватися з урахуванням етичних, правових та соціальних аспектів для забезпечення їхньої максимальної користі та мінімізації можливих ризиків.

Отже, штучний інтелект має великий потенціал для трансформації публічного управління, забезпечуючи покращення ефективності, прозорості та підзвітності. Використання ШІ дозволяє управлінським органам оптимізувати процеси прийняття рішень, автоматизувати рутинні задачі та покращувати комунікацію з громадськістю. Використовуючи штучний інтелект є можливість автоматизувати рутинні завдання, що раніше вимагали багато часу та ресурсів [3].

Список використаних джерел

1. Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021-2030. Київ. 2021. URL:[https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Ukraine National Strategy for Development of Artificial Intelligence in Ukraine 2021-2030.pdf](https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Ukraine_National_Strategy_for_Development_of_Artificial_Intelligence_in_Ukraine_2021-2030.pdf)
2. Венгер В. М. Прозорість як принцип діяльності органів публічної влади. *Наукові записки НаУКМА*. Том 200. Юридичні науки. 2017.
3. Мічурін Є.О. Правова природа штучного інтелекту. *Форум права*. № 5. 2020. С. 69.
4. Штучний інтелект. Застосування штучного інтелекту в обслуговування клієнтів. URL:<https://ccig.ua/blog/shtuchnij-intelekt-zastosuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-obslugovuvannya-kliyentiv> (дата звернення: 20.04.2024 р.)

УДК: 001.891.3:[574:001.895]:005.412-022.322

**Кобилинська Т.В., д.е.н., доц.,
професор кафедри національної безпеки, публічного управління
та адміністрування, заступник начальника Головного
управління статистики у Житомирській області
Кобилинський В.М., доктор філософії,
старший викладач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
заступник директора з економіки, КП ЖОЛСЦРЗ “Дениші”
Державний університет «Житомирська політехніка»**

Основні напрями реалізації цілей сталого розвитку

Пріоритетом розвитку сучасного суспільства має стати комплексний розгляд соціальних, економічних та екологічних питань, що сприятиме зміні техногенного розвитку планети на сталий. Наразі ця проблема як на національному, так і на світовому рівнях набула універсального характеру: усі без винятку країни зіткнулися з необхідністю зміни існуючої економічної парадигми, створення нових концепцій збалансованого та стійкого економічного розвитку для ліквідації глобальних і регіональних екологічних загроз.

Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року був узгоджений у вересні 2015 року главами держав-членів ООН і високопоставленими представниками урядів [1]. Затверджені цим документом Цілі сталого розвитку (далі за текстом – ЦСР) покликані стимулювати соціальний, економічний та екологічний прогрес на період до 2030 року в інтересах:

- ліквідації бідності та голоду в усьому світі;
- боротьби з нерівністю всередині країн та між ними;
- побудови мирного, справедливого і вільного від соціальних бар'єрів суспільства;
- захисту прав людини, заохочення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок і дівчат;
- забезпечення надійного збереження нашої планети та її природних ресурсів [2-7].

Зазначені Цілі також покликані створити умови для сталого, всеосяжного та безперервного економічного зростання, а також гідної праці для кожного, зважаючи на різні рівні національного розвитку та спроможності.

Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року забезпечив спільний план миру та процвітання для людей і планети як у теперішньому часі, так і в перспективі. У його основі лежать 17 ЦСР, які є нагальним заклик до дій, насамперед – до глобального партнерства, для усіх країн: як розвинених, так і тих, що розвиваються. Усі ці країни визнають, що припинення бідності та інших обмежень повинно йти в контексті стратегій, що покращують охорону здоров'я та освіти, зменшують нерівність, стимулюють економічне зростання та боротьбу зі зміною клімату, збереження біорізноманіття планети.

Необхідно зауважити, що сталий розвиток економіки та визначення його цілей ґрунтуються на великому досвіді міжнародної роботи та діяльності департаментів ООН, зокрема Департаменту економічних та соціальних питань [8].

ЦСР, встановивши широкий діапазон економічних, соціальних та екологічних завдань, закликають до дії всі країни світу, незалежно від рівня їх економічного розвитку. Хоча глобальні ЦСР є не є юридично обов'язковими, урядам необхідно взяти їх до уваги і розробити національні заходи для їх досягнення. Моніторинг досягнення ЦСР відбувається на різних рівнях – глобальному, національному, регіональному та тематичному.

Важливою передумовою забезпечення моніторингу прогресу досягнення ЦСР є професійний підхід до нього. Цю роботу в Європейському Союзі, як і в більшості країн, взяв на себе Євростат [9]. Він очолив розробку системи показників для оцінки прогресу досягнення ЦСР у тісній співпраці з іншими комісіями, службами й організаціями держав-членів у Європейській статистичній системі.

Сталий розвиток включено до політики та законодавства ЄС через Стратегію сталого розвитку ЄС, Стратегію ЄС-2020 щодо кращого регулювання. Також ЄС сприяв формуванню глобального Порядку денного 2030. Цей документ повністю відповідає баченню Європи і став світовим планом глобального сталого розвитку. ЄС і надалі залишається лідером у виконанні Порядку денного 2030 та ЦСР разом із державами-членами при повному дотриманні принципу субсидіарності [10].

Моніторинг досягнення ЦСР проводиться за переліком цілей відкритим та інклюзивним способом із залученням Комітетів Ради ЄС (економічного, фінансового, праці, соціального захисту), Європейського статистичного консультативного комітету, Європейської агенції довілля, неурядових організацій, наукових кіл та інших міжнародних організацій. Індикатори, що забезпечують виконання завдань ЦСР,

обрані з урахуванням їх відповідності політиці ЄС, перспективності, доступності, охоплення країни, своєчасності та якості. Дані структуровані за 17 ЦСР і охоплюють соціальний, економічний, екологічний та інституційний виміри стійкості, представлені Порядком денним 2030. Кожна ЦСР охоплюється п'ятьма основними показниками, які було обрано для відображення цілей та завдань щодо їх досягнення. У 2019 році з 99 основних показників системи індикаторів ЦСР ЄС 37 є багатоцільовими, тобто використовуються для моніторингу декількох цілей. Із поточних показників ЦСР ЄС 55 відповідають показникам ЦСР ООН. У липні 2017 року Генеральна Асамблея ООН прийняла глобальний перелік показників, що містить 239 різних показники.

Необхідно наголосити, що існують прогалини в інформаційному забезпеченні не тільки в країнах, які розвиваються, а й у розвинених країнах, і заповнення цих прогалин вимагає фінансових ресурсів, обміну знаннями та інвестицій у людський капітал [11].

У 2020 році ООН отримало огляд набору показників. Міжвідомче агентство та експертна Група з показників ЦСР наразі працює над повною реалізацією глобального переліку показників та подальшим їх удосконаленням. Удосконалення показників передбачає також заміну (уточнення, коригування) показників, дані за якими отримати практично неможливо, а також включення додаткових розширених показників.

Досліджуючи міжнародні показники досягнення ЦСР, необхідно зауважити, що усі показники є однаково важливими і створення рівнів призначено виключно для сприяння розробці глобальних стратегій впровадження цілей. Щодо показників першого та другого рівнів, то наявність даних на національному рівні не обов'язково може відповідати загальній класифікації рівнів, тобто кожна країна може створювати й упроваджувати власну класифікацію.

Список використаних джерел

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015). Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. www.undp.org. Retrieved October 30, 2023 from URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development>
2. Порядок денний 21 URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>
3. Саміт тисячоліття. URL: https://www.un.org/ru/events/pastevents/millennium_summit.shtml
4. Вісім Цілей розвитку тисячоліття. URL: <https://www.un.org/millenniumgoals/>
5. Всесвітній саміт зі сталого розвитку (WSSD), Йоганнесбурзький саміт. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wssd>
6. Конференція ООН зі сталого розвитку, Ріо+20. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20>
7. Майбутнє, якого ми хочемо – підсумковий документ. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1298>
8. Департаменту економічних та соціальних питань ООН/ URL: <https://www.un.org/en/desa>
9. Eurostat. Sustainable development goals. Database. (2023). ec.europa.eu. Retrieved October 30, 2023 from. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/database>
10. Sustainable Development Goals. (2023). UN Global Compact Ukraine. Retrieved October 30, 2023 from. URL: <https://globalcompact.org.ua/en/17-sustainable-development-goals/>
11. Osaulenko O., Vasechko O., Grun-Rehomme M., Kobylynska T. The Statistical Assessment of Sustainable Development: Some Key Dimensions: monograph; O. Osaulenko (Ed.). Kyiv: "August Trade" Ltd, 2023. 237 p.

Лисий В.В., аспірант
Науковий керівник - Іваній О.М., к.пед.н., доц.
завідувач кафедри права та публічного управління
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Порівняльний аналіз підходів до використання медіації в політичному процесі: європейський та азійський контексти

У сучасному світі, де політичні кризи та конфлікти стають все поширенішими, потрібні більш ефективні методи забезпечення миру. У цьому контексті, традиційні прямі переговори між конфліктними сторонами, хоча залишаються важливими, все частіше доповнюються переговорами з активною участю посередника або медіатора.

Медіація, як засіб врегулювання конфліктів, набуває все більшої популярності в політичних процесах. І хоча ідея медіації не нова, відмінності у підходах та культурних контекстах між регіонами, зокрема між Європою та Азією, впливають на способи, якими вона використовується та сприймається.

У європейському політичному процесі медіація визнається як ефективний інструмент для врегулювання конфліктів, який ґрунтується на принципах нейтралітету, неупередженості та добровільності.

У світлі складних міжнародних відносин, що характеризуються геополітичними протистояннями та інтересами, медіація виступає як ключовий інструмент для вирішення дипломатичних конфліктів. Європейські країни, а також міжнародні організації, такі як Європейський Союз та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), часто виступають як посередники у вирішенні конфліктів, сприяючи мирному діалогу та пошуку компромісів між сторонами.

Європейські країни активно застосовують медіацію як засіб вирішення політичних спорів, які можуть виникнути між різними політичними силами, урядом та опозицією, або між етнічними чи культурними групами. Наприклад, медіатори можуть допомагати укладати угоди між урядом та опозицією щодо виборчої реформи або розподілу владних повноважень, бути залучені для сприяння переговорам та досягненню консенсусу щодо важливих питань, таких як конституційні реформи, реорганізація державного управління. У цьому контексті медіатори часто виступають як нейтральні посередники, допомагаючи сторонам знайти компроміс та покращити взаєморозуміння.

У Європі, Великій Британії, Франції, Німеччині концепцію медіації було впроваджено лише у 80-х рр. ХХ ст. Нині єдиної моделі медіації немає, всюди її пристосовують до специфічних умов кожної країни та експериментують над її формою [1, с. 54].

Використовуються різні методи медіації, включаючи:

- трансакційний аналіз, який зосереджується на покращенні комунікації та взаєморозуміння між сторонами;
- інтересований підхід, який зосереджується на визначенні основних потреб та інтересів сторін;
- нарадливий підхід, що зосереджується на розумінні історій та досвіду сторін.

Важливо підкреслити, що медіація може здійснюватися різними типами медіаторів, такими як міжнародні організації, наддержавні утворення, окремі держави, неурядові організації, окремі діячі тощо. Техніки медіювання, відповідно, також різняться. Медіатори можуть залучати заходи різних рівнів впливу від простої фасілітації інформаційного обміну до методів переформатування комунікаційних паттернів сторін та маніпулювання (додавання або замовчування) даних з метою підштовхування сторін до врегулювання [2, с. 7].

Один із прикладів успішного використання медіації в європейському контексті – це медіаційні процеси у регіональних конфліктах, таких як конфлікт на Балканах. У цьому випадку медіатори з Європейського Союзу відіграли ключову роль у полегшенні переговорів та встановленні довготривалих мирних угод між сторонами.

Отже, медіація в європейському політичному процесі є важливим інструментом для врегулювання конфліктів та сприяння мирному врегулюванню суперечок у міжнародних відносинах, внутрішній політиці та регіональних конфліктах.

У порівнянні з Європою, в азійському політичному процесі медіація може мати інші відтінки. Часто звернення за допомогою до посередників вважається ознакою слабкості або навіть поразки.

У багатьох азійських країнах існують складні політичні системи, де влада часто централізована або авторитарна. В таких умовах використання медіації може бути обмеженим або контрольованим державними органами. Однак, навіть у таких умовах може існувати певний простір для конфіденційних дипломатичних посередництв, які не відображаються на поверхні політичного ландшафту.

Традиційні методи конфліктології, такі як «договірне узгодження» в Японії або «соціальне вирішення» в Китаї, можуть бути розглянуті як форми медіації, які вже історично вбудовані в культурні практики.

Медіація в Азії зазвичай ґрунтується на принципах збереження обличчя, гармонії та співпраці. Медіатор відіграє більш фасилітативну роль, допомагаючи сторонам самостійно знайти рішення [3].

Використовуються різні методи медіації, включаючи:

- посередництво, коли третя сторона веде переговори між сторонами від їхнього імені;
- злагода, при якій сторони збираються разом, щоб обговорити свої проблеми та знайти рішення;
- процес вирішення проблем, при якому сторони спільно працюють над вирішенням проблеми.

Медіація в азіатському регіоні застосовується в різних політичних контекстах, включаючи вирішення конфліктів між різними етнічними групами, трудовими колективами та роботодавцями, а також у рамках земельних реформ.

У багатьох азіатських країнах важливу роль у суспільстві відіграють релігійні та духовні лідери, які можуть виступати як медіатори в політичних конфліктах, спираючись на свою авторитетність та вплив на маси. Наприклад, в ісламських країнах учені та духовні лідери можуть використовувати свої зв'язки та авторитет для посередництва у політичних конфліктах.

Зростання політичної нестабільності, тероризму та інших сучасних викликів в азіатському регіоні робить медіацію ще більш важливою. Зокрема, конфлікти на тлі етнічних або релігійних протиріч можуть загрожувати міжнародній безпеці та стабільності. У таких умовах ефективне використання медіації може стати ключовим фактором у забезпеченні миру та діалогу між різними групами та країнами.

Використання медіації в політичних цілях зросло в 20-му столітті, частково завдяки успіху переговорів, які призвели до завершення В'єтнамської війни. Серед прикладів використання медіації в азіатському політичному процесі можна навести мирну угоду в Непалі, яка допомогла сторонам Непальського громадянського конфлікту 2006 року досягти миру та переговори про ядерну програму Північної Кореї, коли медіація використовувалася в спробах вирішити конфлікт навколо ядерної програми Північної Кореї.

Незважаючи на виклики, що існують, медіація залишається важливим інструментом для врегулювання конфліктів та підтримки миру в азіатському регіоні.

Таким чином, медіація має ряд переваг, серед яких:

1. Медіація може допомогти зберегти відносини між сторонами, які беруть участь у конфлікті, що може бути особливо важливо в політичному контексті.
2. Медіаційні процеси зазвичай є конфіденційними, що може заохочувати сторони ділитися інформацією, яку вони не хотіли б розголошувати публічно.
3. Медіація дозволяє сторонам розробити рішення, яке відповідає їхнім конкретним потребам і інтересам.
4. Медіація може бути ефективнішим і менш витратним способом вирішення конфліктів, ніж судові розгляди.

І хоча підходи до використання медіації в політичному процесі в Європі та Азії різняться, вони мають спільну мету – допомогти сторонам вирішити конфлікти мирним шляхом. Вибір методу медіації буде залежати від конкретного контексту конфлікту та культурних особливостей сторін.

Список використаних джерел

1. Лікарчук Д.С. Медіація як спосіб врегулювання політичних конфліктів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. Випуск 8. 2021.
2. Антонюк Ольга. Медіаційний процес на міжнародному рівні. Медіаційний процес на міжнародному рівні. Київ, 2015.
3. Asian Mediation Association. URL: <https://asian-mediationassociation.org/>

Малафєєв С.О., аспірант
Науковий керівник - Іваній О.М., к.пед.н., доц.
завідувач кафедри права та публічного управління
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Діджиталізація та її роль у зміцненні демократії та активної участі громадян

В українському публічному дискурсі діджиталізація розглядається як новий глобальний тренд, що створює середовище з широкими можливостями комунікації та призводить до переформатування в онлайн-формат традиційних практик громадянської участі. Інтернет, соціальні медіа та інші цифрові інструменти надають громадянам можливість швидко отримувати і розповсюджувати інформацію, висловлювати свої думки та сприяти вирішенню проблем.

Завдяки технічним можливостям, відбувається впровадження онлайн-голосування, участь у електронних конференціях та дискусіях, організація підписних кампаній у соціальних мережах тощо. Ці форми цифрової участі набирають різної популярності серед громадян у залежності від конкретних політичних та соціальних умов, а також рівня розвитку технічної інфраструктури у різних регіонах країни. Дедалі частіше виникають дискусії, що цифрові методи політичної участі замінять традиційні (офлайн) способи участі.

Один із найбільш відомих теоретиків електронної демократії – Йонедзі Масуда, висунув концепцію демократії участі, що базується на інформаційних технологіях та етиці обміну інформацією. Згідно з його підходом, масове виробництво інформації та знань підсилює роль громадян у регулюванні діяльності, створенні та контролі необхідної інформаційної інфраструктури, а також розширює можливості розвитку та зміцнення демократичних інститутів. Використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє участі суспільства у громадсько-політичній діяльності. Якщо у промисловому суспільстві найпрогресивнішою формою правління вважається представницька демократія, то в інформаційному суспільстві – демократія участі.

Й.Масуда перерахував шість основних принципів демократії участі в інформаційному суспільстві:

1. У прийнятті рішень повинні брати участь майже всі соціальні суб'єкти.
2. Добровільна участь (синергія) та готовність поступатися своїм інтересам в угоду інтересам більшості (взаємодопомога).
3. Доступ всіх верств населення до необхідних джерел інформації для прийняття зваженого та обгрунтованого рішення.
4. Доходи та вигода отримані в процесі вироблення демократичних процесів повинні рівномірно розподілятися між громадянами.
5. Під час пошуку політичних рішень слід йти шляхом переконання та досягнення спільної згоди.
6. Ухвалення та реалізація прийнятого спільного рішення повинні здійснюватися шляхом співробітництва всіх громадян [1, с. 84].

Цифрові методи політичної участі дійсно набувають все більшої популярності та важливості. Проте, можна стверджувати, що цифрові методи не замінять повністю традиційні способи участі, але скоріше доповнюватимуть їх.

Традиційні методи, такі як участь у зібраннях, мітингах, обговореннях у громадських організаціях чи взаємодія з політичними представниками безпосередньо, залишаються важливими для забезпечення глибокого та особистого зв'язку між громадянами та їхніми лідерами. Вони також важливі для забезпечення широкого представництва різних груп населення, включаючи тих, хто не має доступу до Інтернету або не володіє цифровими навичками.

З іншого боку, цифрові методи політичної участі відкривають нові можливості для залучення широких мас населення, особливо молоді та тих, хто має доступ до Інтернету. Вони дозволяють громадянам висловлювати свої думки та вимоги швидко і ефективно, безпосередньо впливаючи на політичні процеси.

Методологія дослідження електронної участі як «використання інформаційно-комунікаційних технологій для розширення та поглиблення політичної участі» [2] в сучасній політичній науці має широкі та вузькі рамки. Вузьке тлумачення е-участі як «взаємовідносин, що базуються на партнерстві з урядом, де громадяни беруть активну участь у формуванні процесу та змісту політики» [3, с. 166], хоча і передбачає рівноправні стосунки між громадянами і політичними установами у визначенні порядку денного та формуванні політичного діалогу, відповідальність та остаточне прийняття рішень лежать на уряді. Ми підтримуємо ширше розуміння е-участі, яке виходить за межі державних ініціатив, оскільки е-участь є основою та метою електронної демократії, і модель «згори – донизу» передбачає, що е-голосування втрачає сенс без можливості реалізації е-участі, а е-парламент без неї обмежується формалізованим адміністративним процесом.

Загалом у цифровому просторі України спостерігаються різноманітні форми політичної участі, такі як: електронне голосування, створення та підпис онлайн-петицій, віртуальні зустрічі з політичними діячами через ефіри новинних агентств або групи в соціальних мережах, звернення до органів влади через соціальні мережі та офіційні веб-сайти, використання соціальних мереж для висловлення політичних поглядів, участь у громадських дискусіях (форумах, тематичних групах тощо), а також участь в онлайн-опитуваннях та голосуваннях, які проводяться державними органами та громадськими організаціями. Виключення людського фактора з державно-інституційних формальностей стає способом мінімізації здатності та можливості такого недемократичного ефекту, як корупція [4].

Незважаючи на вагомні переваги та можливості впровадження й реалізації електронної демократії, залишається невирішеним комплекс питань, які у свою чергу породжують певне поле для дискусій [5, с. 103]. Так, до проблем реалізації електронної демократії можна віднести, наприклад, нерівний доступ до Інтернету та технологій, що може створювати нерівність у можливостях для участі. Також виникає проблема захисту особистих даних та боротьби зі штучними або маніпульованими інформаційними потоками. Ці технології мають потенціал посилення репресивних можливостей у руках авторитарних режимів, ставлять під загрозу основні права, маніпулюють доступом до неупередженої та надійної інформації про вибори та зміцнюють ієрархію влади.

Важливо усвідомлювати як переваги, так і ризики діджиталізації для демократії. Необхідно вживати заходів для того, щоб максимізувати позитивний вплив діджиталізації та мінімізувати ризики. Це включає:

- підтримку медіаграмотності та критичного мислення – громадяни повинні мати можливість розрізнати правдиву та неправдиву інформацію;
- забезпечення доступності цифрових технологій для всіх – усі громадяни повинні мати доступ до Інтернету та цифрових пристроїв;
- регулювання діяльності технологічних компаній – необхідно розробити правила, які захищають свободу слова та приватність громадян;
- захист кібербезпеки – уряд та підприємства повинні вживати заходів для захисту своїх систем від кібератак.

Діджиталізація може стати потужним інструментом для зміцнення демократії та активної участі громадян. Однак важливо використовувати цей інструмент мудро та відповідально, щоб уникнути ризиків.

Таким чином, процес діджиталізації не тільки не становить загрози для такого традиційного поняття, як демократія, але й сприяє її вдосконаленню та зростанню ефективності. Діджиталізація підвищує рівень участі громадян у прийнятті рішень та управлінні; покращує прозорість процесу прийняття рішень і підзвітність демократичних інститутів; сприяє публічним дискусіям та привертає увагу громадян до процесів прийняття компетентними органами відповідних рішень; прискорює та поліпшує розвиток горизонтальних зв'язків. Електронні платформи для збору підписів, онлайн-голосування та збір думок громадськості дозволяють громадянам брати активну участь у формулюванні політики та прийнятті рішень в межах їхнього регіону або країни. Це збільшує відчуття власної важливості кожного громадянина та робить демократію більш представницькою.

Список використаних джерел

4. Masuda I. The Information Society as Post-Industrial Society. Washington: World Future Society, 1981. 171 p.
5. European Commission (2020). Berlin Declaration on Digital Society and Value-based Digital Government. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/berlin-declaration-digital-society-and-value-based-digital-government>
6. Наталія Ротар. Діджиталізація політичної участі громадян Європейського Союзу як інструмент подолання дефіциту демократії. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. 2022/45.
7. Тарас Проданюк. Діджиталізація – друг демократії? URL: <https://rubryka.com/blog/didzhytalizatsiya-i-demokratiyi/>
8. Бондарчук Н.В., Дуброва Н.П. Діджиталізація та публічна комунікація у місцевому самоврядуванні. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 32. 2022.

Наумчук К.М., доктор філософії
доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Хомутовська В.В.,
здобувач вищої освіти групи СЗ-4
Державний університет «Житомирська політехніка»

Проблеми удосконалення цифрових компетенцій на державній службі

В сучасному світі, що стрімко переходить до цифрової епохи, володіння цифровими компетенціями стає ключовим фактором успіху у всіх сферах діяльності, зокрема на державній службі. Цифрові навички виявляються не лише вмінням працювати з комп'ютером та використовувати програмне забезпечення, а й в здатності аналізувати великі масиви даних, використовувати інструменти електронного документообігу та забезпечення кібербезпеки. У цьому контексті, значення цифрових компетенцій на державній службі набуває особливого значення, оскільки вони не лише сприяють оптимізації робочих процесів та підвищенню ефективності виконання завдань, але й створюють передумови для інноваційного розвитку та модернізації державного управління.

Саме тому, швидкий темп розвитку технологій вимагає від державних службовців не лише базових навичок в роботі з комп'ютером, але й глибокого розуміння цифрових процесів та інструментів для ефективного виконання їх обов'язків.

Цифрова компетентність для державних службовців - це здатність ефективно використовувати сучасні інформаційні технології та цифрові інструменти для виконання своїх службових обов'язків. Вона включає у себе навички роботи з комп'ютером та програмним забезпеченням, уміння працювати з електронними документами та базами даних, здатність аналізувати та інтерпретувати цифрову інформацію, а також розуміння принципів кібербезпеки та захисту інформації. Державні службовці з цифровою компетентністю можуть бути більш продуктивними, ефективно виконувати свої обов'язки та сприяти модернізації та інноваціям у державному управлінні.

Впровадження та удосконалення цифрових компетенцій серед державних службовців стикається з рядом викликів та проблем, які можуть ускладнювати цей процес. Наведемо основні причини та чинники, що впливають на ефективність навчання та розвитку цифрових навичок у цій сфері:

1. Недостатній рівень освіти та навчання. Багато державних службовців можуть не мати достатньої підготовки у галузі цифрових технологій, оскільки багато змін відбуваються на швидкому темпі.

2. Відсутність інфраструктури та ресурсів. Недостатність доступу до сучасних технологій, програмного забезпечення та інтернету може ускладнювати навчання та розвиток цифрових навичок серед державних службовців.

3. Недостатня мотивація та підтримка. Відсутність мотивації з боку керівництва та неадекватне фінансування програм навчання може призвести до втрати інтересу у працівників у навчанні цифровим навичкам.

4. Страх перед змінами. Деякі працівники можуть боятися або опиратися новим цифровим інструментам та процесам через страх перед невдачею або незручністю.

5. Недостатня адаптація законодавства. Необхідно, щоб законодавство відповідало наявним технологічним змінам та забезпечувало безпеку та конфіденційність даних під час їх використання державними службовцями.

Вищепераховані проблеми загрожують ефективності та конкурентоспроможності державних установ у цифровому світі. Ось деякі потенційні наслідки:

Технологічне відставання. Обмежений доступ до необхідних технічних ресурсів та недостатня інфраструктура можуть призвести до того, що державні установи будуть відстаючи від приватного сектору у використанні сучасних технологій. Це може обмежити їхню здатність надавати ефективні та інноваційні послуги громадянам та підтримувати ефективне управління.

Недостатня ефективність та продуктивність. Якщо державні службовці не мають достатньої мотивації або можливостей для навчання та розвитку цифрових компетенцій, це може призвести до зниження їхньої продуктивності та ефективності у виконанні робочих обов'язків. Неактивне використання цифрових інструментів та технологій може призвести до збільшення часу та ресурсів, необхідних для виконання завдань.

Погіршення якості послуг для громадян. Якщо державні установи не вміють або не можуть використовувати цифрові технології для поліпшення своїх послуг, це може призвести до незадоволеності громадян якістю та доступністю державних послуг. Застарілі або неефективні процеси можуть призвести до збільшення черг та труднощів у взаємодії з державними органами.

Збільшення ризиків кібербезпеки. Недостатня компетентність у галузі кібербезпеки серед державних службовців може призвести до збільшення ризиків порушення конфіденційності та цілісності даних, які зберігаються у державних системах. Це може мати серйозні наслідки для захисту особистої інформації громадян та конфіденційної інформації держави.

У цілому, ці проблеми можуть підірвати довіру до державних установ, ускладнити їхню роботу та призвести до зниження ефективності державного управління.

Вирішення цих проблем може включати в себе інвестування у навчання та розвиток персоналу, створення доступної інфраструктури та ресурсів, мотивацію через стимулювання та підтримку, впровадження програм змін у культурі організації та адаптацію законодавства до цифрових технологій.

Вирішення проблем, пов'язаних з цифровими компетенціями державних службовців, може мати значущий вплив на роботу державної служби та її взаємодію з громадянами та підприємствами. Ось кілька потенційних переваг:

Підвищення ефективності та продуктивності роботи державних установ. Державні службовці з покращеними цифровими компетенціями зможуть ефективніше виконувати свої обов'язки, використовуючи сучасні технології та інструменти. Це може призвести до оптимізації робочих процесів, зменшення бюрократичних перешкод та швидшого реагування на потреби громадян.

Покращення якості державних послуг. За допомогою цифрових інструментів та технологій державна служба може надавати більш зручні, доступні та інноваційні послуги для громадян. Це може включати онлайн-подання документів, електронні консультації та інтерактивні платформи для взаємодії зі службами.

Підвищення рівня довіри громадян. Здатність державної служби ефективно використовувати цифрові технології та забезпечувати безпеку даних може підвищити довіру громадян до державних установ. Це може зробити взаємодію з державою більш прозорою, ефективною та надійною.

Зниження витрат. Впровадження цифрових ініціатив та підвищення цифрових компетенцій може допомогти зменшити витрати на обслуговування громадян та управління державою. Ефективне використання технологій може призвести до зменшення паперової ваги та оптимізації робочих процесів.

Стимулювання інновацій. Державна служба з високим рівнем цифрових компетенцій може стати каталізатором інновацій та розвитку в суспільстві. Працівники, які мають можливість використовувати сучасні технології, можуть пропонувати та впроваджувати новаторські рішення для вирішення суспільних проблем.

Вирішення проблем, пов'язаних із цифровими компетенціями державних службовців, має ключове значення для подальшого розвитку та ефективної роботи державної служби. Покращення цифрових навичок персоналу може призвести до підвищення ефективності та продуктивності, поліпшення якості наданих послуг для громадян, збільшення рівня довіри громадян до державних установ, зниження витрат та стимулювання інновацій у сфері державного управління.

Інвестування у розвиток цифрових компетенцій державних службовців включає в себе надання доступу до необхідних ресурсів та навчальних програм, мотивацію персоналу та підтримку з боку керівництва, а також впровадження сучасних технологій та цифрових інструментів у робочий процес.

В цілому, позитивні наслідки вирішення проблем з цифровими компетенціями державних службовців допоможуть зробити державну службу більш прозорою, ефективною та готовою відповідати на потреби сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. НАДС. Генеральний департамент з питань цифровізації у сфері державної служби: команда, яка працює на спільний результат. Режим доступу: <https://nads.gov.ua/generalnij-departament-z-pitan-cifrovizaciyi-u-sferi-derzhavnoyi-sluzhbi-komanda-yaka-pracyuye-na-spilnij-rezultat>
2. Сьрьогін С. Публічна служба в умовах цифрової трансформації: завдання, функції та вектори розвитку. Режим доступу: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/941>

Піддубний А. С., аспірант
Науковий керівник - Тихончук Л.Х., д.н. з держ.упр., доцент
Національний університет водного господарства та природокористування

Механізми та тенденції розвитку кластерів на регіональному рівні

Конкурентоспроможність регіонів є ключовим чинником сталого розвитку держави, зумовлюючи її загальну економічну стійкість та інвестиційну привабливість. Досягнення високого рівня розвитку територіальних одиниць є результатом ефективного застосування механізмів взаємодії органів публічної влади з підприємцями, з урахування впливу глобальних чинників.

Серед поширених інституцій підтримання бізнесу в регіонах виділяємо відділи підтримки підприємництва в органах влади та агенції місцевого розвитку. Натомість дослідження щодо стану та потреб бізнесу [6], за оцінюванням органів місцевої влади, визначають необхідність у створенні нових або розвитку наявних наукових парків, технопарків, індустріальних парків (33,3%), коворкінгів (26,7%), кластерів, бізнес-асоціацій (20,0%), бізнес-клубів (20%) та акселераторів, інкубаторів (20,0%) [6]. Добровільне об'єднання незалежних учасників ринку створює сприятливі умови для взаємодії бізнес-асоціацій з урахуванням їх інтересів та потенціалу, тим самим, сприяючи генерації та поширенню ідей у різних сферах діяльності та секторах економіки. Особливою формою бізнес-спільнот та своєрідними «блоками зростання», які активно впроваджують сучасні інноваційні технології є кластери [1, с. 63].

Концепція національного кластера залежить від низки чинників економічної, законодавчої, політичної та соціальної спрямованості [3, с. 320]. Прототипом майбутньої економічної та соціальної моделі розвитку України постає Європейський Союз, комплексна система економіки якого, розглядається як кластерна, з доповненням та характеристиками спеціалізації – інноваційно-кластерна, мережево-кластерна, соціально-кластерна. Це результат реалізації національних господарських комплексів, ринкових систем, багаторічного планування та регулювання, комплексного впровадження політики та інститутів формування кластерів [8, с. 258]. Серед країн, які активно використовують і розвивають кластерну стратегію, виділяють Бельгію, Данію, Німеччину, Францію та Фінляндію. Уряди цих країн створюють передумови для розвитку інноваційних технологій у бізнес-середовищі. Досвід провідних країн свідчить, що органи публічної влади всебічно враховують економічні, географічні та інфраструктурні особливості регіонів та формують стратегії щодо раціонального та ефективного їх розвитку. Відповідно, кластери можуть бути основою для прийняття важливих та ефективних управлінських рішень між зацікавленими сторонами в питаннях технологічного розвитку територіальних одиниць та реструктуризації економіки [3, с. 322].

Кластер – це галузеве, територіальне та добровільне об'єднання організацій, які взаємодіють між собою, а також з іншими суб'єктами в процесі створення цінності для підвищення конкурентоздатності власної продукції, її експорту й сприяння економічному розвитку регіону [4, с. 5].

До кластеру зазвичай належать не лише підприємства ключової галузі, але й ті організації, які обслуговують та впливають на неї [5, с. 18]. Зокрема, кластер може об'єднувати різних суб'єктів – виробничі, збутові, логістичні та інші підприємства, фінансові та наукові установи, заклади освіти, органи публічної влади [7, с. 37], що сукупно формують екосистему галузі в регіоні. Відповідно, функціонування кластера сприяє розбудові ланцюгів доданої вартості певної галузі регіону (наприклад, деревообробки та меблів); залученню фінансових та інших ресурсів (наприклад, грантів, обладнання) [5, с. 18]; налагодженню взаємодії підприємств з освітніми та науковими установами; формуванню потужного місцевого бізнесового осередку [7, с. 37].

Світова практика свідчить, що ініціаторами та координаторами розвитку кластерів можуть бути венчурні інвестори, державні науково-дослідні установи, біотехнологічні компанії, суб'єкти формування політики у сфері науки та освіти тощо [4, с. 8]. Натомість в Україні рушійною силою кластерного формування здебільшого стають бізнес-спільноти. Наприклад, за підтримки Української асоціації меблевиків було створено ГС «Меблевий кластер Рівненщини». Позитивний досвід ЄС щодо механізмів розвитку економічного потенціалу регіонів переймають і органи місцевого самоврядування. Зокрема, у Фастівській ТГ (Київська область) було облаштовано індустріальний парк, а згодом засновано промислово-логістичний кластер «FastIV», що є синергією промисловості, логістики, інноваційного, освітнього простору та центру розвитку бізнесу [9].

У процесі формування та подальшої діяльності українські кластери стикаються з низкою проблем. Першочергово, варто вказати на недосконалість інституційного забезпечення публічного регулювання бізнес-об'єднань кластерного типу. Проблема полягає в тому, що законодавством України трактування поняття «кластер» та визначення механізмів стимулювання його розвитку не передбачено. Наприклад, Господарський кодекс України визначає можливість створення різних об'єднань підприємств, окрім

кластерів [3, с. 325]. На національному рівні відсутній централізований облік кластерних ініціатив, не забезпечено узгодження діючих політик та відповідальних національних органів [1, с. 72].

У 2020 році групою експертів кластерного комітету платформи Industry4Ukraine, за участі Українського кластерного альянсу (УКА), було розроблено «Проект Національної програми кластерного розвитку до 2027» [4], що визначає принципи та орієнтири кластерного розвитку. Документ було подано на розгляд до Міністерства економіки України, з метою затвердження, однак підтримки кластерний рух не набув [1, с. 70]. Дослідження, проведені експертами Industry4Ukraine, свідчать що в Україні налічувалося орієнтовно 50 кластерів [4, с. 43]. Натомість здебільшого це кластерні ініціативи, що ведуть нерегулярну діяльність або наразі є неактивними, що зумовлено масштабною агресією РФ проти України.

Унаслідок війни діяльність українських кластерів можемо поділити за категоріями, що охоплюють асоціації, розташовані в зоні бойових дій чи тимчасово окупованих територіях (прикладом є Херсонський агрокластер «Еа.Ф.Тех+») та громадські організації, що змушені припинити свою діяльність, зокрема, «Айсіті кластер Запоріжжя». Виявлені випадки релокації учасників кластеру до інших регіонів України або за кордон. До цієї категорії належить Маріупольський ІТ Кластер [4, с. 69-70], який переніс свою роботу до Хмельницького та Мукачево. Військово-політичні проблеми, на думку науковців, супроводжуються порушенням об'єктів транспортної інфраструктури, зниженням рівня логістичного обслуговування та якості наданих послуг [1, с. 72].

Незважаючи на труднощі воєнного часу, низка кластерних організацій зуміли зберегти свою активність та продовжують свою роботу. Налічуємо понад 30 кластерів, що активно функціонують в Україні. Учасниками кластерних організацій є більше 1 700 суб'єктів господарювання [2], що здійснюють діяльність у сфері виробництва меблів, будівельних матеріалів та будинків; хімічної промисловості; автобудування та суднобудівної промисловості; промислової автоматизації; органічного сільськогосподарського виробництва; продовольства; розвитку крафтового виробництва та гастротуризму; відновлюваних джерел енергії; медичного виробництва та послуг; біотехнологій; виробництва одягу; поліграфічної та видавничої діяльності; комерціалізації наукової діяльності; Deep-tech технологій [2] тощо.

Зауважимо, що провідним і найбільшим формальним неурядовим об'єднанням кластерного руху України є Український кластерний альянс (УКА). До громадської спілки, що була заснована в березні 2022 року, на базі ініціативи Clusters4Ukraine, нині входить 21 дійсний член та 5 асоційованих. Метою бізнес-об'єднання є підвищення конкурентоспроможності, через впровадження засад кластерної кооперації, індустріальних, цифрових та зелених інновацій автоматизації та ефективної взаємодії з державою [2].

Останнім часом також спостерігається стійка тенденція до оптимізації кластерів для виконання як стратегічних, так і операційних завдань. Наприклад, у 2022 р., на основі спільності поглядів регіональних інноваційно-космічних кластерів «Причорноморський», «Полісся», «Слобожанщина» та Дніпровського космічного кластера, було створено ГО «Всеукраїнське об'єднання інноваційно-космічних кластерів» [2], для налагодження співпраці українських космічних підприємств із міжнародними компаніями.

З початком повномасштабної війни УКА закликав кластери до об'єднання і мобілізації з метою зміцнення економічного фронту та допомоги ЗСУ. Відповідно кластерні організації є інструментами впливу на цілісність та стійкість ланцюгів вартості, негайній допомозі критичним індустріям, залученні інвестицій під нові проекти та програми регіонального чи галузевого рівня.

Зауважимо, що в умовах війни в Україні було зареєстровано низку кластерів, що активно функціонують у Київській, Одеській, Рівненській, Харківській, Хмельницькій та Черкаській областях [2]. Крім того, спостерігаємо тенденцію охоплення кількох регіонів із метою реалізації проектів. Наприклад, діяльність ГО «Південно-український кластер відбудови та відновлення» спрямована на розвиток інновацій та підтримки підприємств, дослідників та стартапів на Півдні України. Економічними напрямками роботи МАОМС «КЛАСТЕР "Шляхами трипільської праматері"» є аграрний, культурний та історичний туризм, розвиток крафтового виробництва, гастротуризм на територіях Черкащини та Вінниччини, з поступовим залученням інших територій на основі трипільської культури. ГО «Міжнародний медичний кластер», зі свого боку, об'єднує фахівців з охорони здоров'я та соціальної допомоги з Харківщини, Львівщини та Київщини для допомоги постраждалими під час війни [2].

Розвиток кластерів на регіональному рівні гальмується низкою економічних та соціально-освітніх проблем. Із ціллю їх подолання, органам влади необхідно забезпечити умови для ефективної підтримки інвестиційних та інноваційних проектів. Регіональні проблеми загалом можна вирішити розробленням та реалізацією регіональної політики, а також вдосконаленням наявних систем управління соціально-економічними процесами. Пріоритетом є створення сприятливого макроекономічного, інформаційного та правового середовища для розвитку кластерів [3, с. 324-327]. Самостійне впровадження вказаних механізмів може потребувати значних зусиль та знань для органів місцевого самоврядування, а відповідно, є доцільним здійснення співробітництва територіальних громад. Водночас основними учасниками кластеру залишаються підприємці [5, с. 18].

На регіональному рівні кластери сприяють зміцненню економічного потенціалу, налагоджуючи співпрацю між місцевим бізнесом та іншими організаціями. Процеси диверсифікації стимулюють розвиток нових видів

діяльності та допомагають зменшити залежність від одного або декількох секторів економіки в територіальній одиниці. Кластери генерують нові можливості для працевлаштування та наповнення місцевого ринку праці затребуваними кваліфікованими кадрами завдяки взаємодії бізнесу та закладів освіти [7, с. 38]. Варто зазначити, що кластеризація бізнесу, ймовірно, буде одним із ключових інструментів для повоєнної відбудови України, що може підтримуватися державними та міжнародними грантами [5, с. 18].

Отже, спостерігаємо тенденцію позитивної трансформації економічного потенціалу регіонів, у результаті чого, виникає об'єктивна потреба оптимізації політики формування та розвитку кластерів як на державному, так і регіональному рівнях. Першочерговий запит – інституціоналізація кластерів серед суб'єктів економічного розвитку й позиціонування їх як партнерів владних структур у регіональному, промисловому, інноваційному та цифровому секторах. На регіональному рівні доцільне визначення кластерного потенціалу та затвердження механізмів щодо посилення сучасних кластерів або їх створення.

Список використаних джерел

1. Карпенко А. В., Карпенко Н. М. Механізм управління розвитком кластерів в Україні як особливою формою бізнес-спільнот. Економіка і організація управління. 2023. № 2 (50). С. 61–75. URL : <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.2.6> (дата звернення: 22.04.2024).
2. Мапа кластерів, ресурсних центрів та комітетів Українського кластерного альянсу. Український Кластерний Альянс : вебсайт. URL : <https://www.clusters.org.ua/clusters-map/> (дата звернення: 22.04.2024).
3. Машталер О., Гуцул Т., Маслиган О., Чебан Ю., Цимбалістова О. Кластери в стратегії економічного розвитку України та її регіонів. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 3(50). С. 320–329. URL : <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.3945> (дата звернення: 22.04.2024).
4. Національна програма кластерного розвитку до 2027. Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації. Кластерний комітет платформи Industry4Ukraine. 2020. 75 с. URL: <http://surl.li/tabtd> (дата звернення: 08.04.2024).
5. Підтримка бізнесу в умовах війни: практичні рекомендації для громад. Матеріали підготовлені Клубом Ділових Людей Україна в рамках ініціативи «Громада, дружна до бізнесу. Інструменти сприяння бізнесу в громадах» за підтримки Програми «U-LEAD з Європою». 2023. 37 с. URL : <https://decentralization.ua/news/16032> (дата звернення: 08.04.2024).
6. Стан та потреби бізнесу за оцінкою органів місцевої влади : дослідження. Децентралізація : вебсайт. URL : <https://decentralization.ua/news/16597> (дата звернення: 16.04.2024).
7. Сторонянська І., Патицька Х., Дуб А. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період : посібник для органів місцевого самоврядування. Проєкт USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). Львів, 2022. 75 с. URL : <http://surl.li/geoll> (дата звернення: 08.04.2024).
8. Фінагіна О., Пригодюк О. Кластери в системі відновлення українських міст: актуальні питання відкритості соціально-економічного розвитку. Розвиток України в умовах мілітарного впливу: соціально-правові, економічні та екологічні аспекти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : ВАІТЕ, 2023. Т. 2. С. 256-260. URL : <http://surl.li/tabvy> (дата звернення: 08.04.2024).
9. U-LEAD допомогла Фастівській громаді систематизувати роботу по залученню інвесторів. Децентралізація : вебсайт. URL : <https://decentralization.ua/news/17390> (дата звернення: 16.04.2024).

Свірко С.В., д.е.н., д.н.д.у., професор,
завідувач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Бідюк М.А., студентка IV курсу, групи ПУА-5
Державний університет «Житомирська політехніка»

Подолання корупції в Україні як головне завдання державного управління на шляху до євроінтеграції

У сучасному світі, де міжнародне співробітництво та інтеграція є ключовими факторами успішного розвитку країни, Україні для досягнення своїх стратегічних цілей, особливо європейської інтеграції, необхідно ефективно подолати корупцію. Корупція вважається не лише економічним явищем, а й соціальним та політичним явищем і стала однією з головних перешкод на шляху до євроінтеграції України.

Проблема корупції в Україні не обмежується моральними аспектами, а має величезний вплив на всі сфери суспільного життя: економіку, політику, правосуддя, соціальний розвиток і довіру до владних структур. Одним із головних завдань українського державного управління є розробка та впровадження ефективних антикорупційних механізмів, що є передумовою підвищення довіри громадян до своєї країни та забезпечення сталого розвитку.

В Україні діє власна антикорупційна система, яка представляє собою комплекс різнорівневих інституцій, спрямованих на боротьбу з корупцією та виконання своїх функцій і повноважень. Ці інституції працюють разом, об'єднуючи свої зусилля в масштабному механізмі, який базується на раціональному розподілі обов'язків та співпраці.

Українська антикорупційна система складається з двох основних категорій органів: антикорупційних та залучених. Вони відрізняються за спеціалізацією. Антикорупційні органи займаються розробкою та моніторингом антикорупційної політики, розслідуванням корупційних справ, пов'язаних з високопосадовцями та значними сумами коштів. Залучені органи, у свою чергу, здійснюють ряд антикорупційних заходів та підтримують антикорупційну систему, допомагаючи робити її діяльність більш ефективною. Насамперед йдеться про 5 елементів антикорупційної системи: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА). Оскільки ці інституції були створені та почали працювати в різний час і навіть у різних політичних та соціальних контекстах, їхня синхронізація між собою та з іншими ключовими інституціями відбувається із запізненням, повільно і не завжди гладко. Крім того, такі системи можуть функціонувати лише за умови повної незалежності та співпраці з урядом, а їхніх представників необхідно контролювати, наглядати і, за необхідності, карати

У системі антикорупційних заходів в Україні виділяють три рівні з відповідними завданнями та органами [1]:

- Перший рівень — це превентивна функція, мета якої полягає у формулюванні політики та запобіганні корупції. Основним антикорупційним органом на цьому рівні є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке відповідає за перевірку декларацій, розробку антикорупційних стратегій та контроль за дотриманням законів.

- Другий рівень — це оперативна функція, яка передбачає розслідування корупційних правопорушень. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціальна антикорупційна прокуратура (САП) відповідають за цей рівень, займаючись розслідуванням та прокурорським супроводом справ про корупційні злочини.

- Третій рівень — судова функція, що включає здійснення правосуддя. На цьому рівні діє Вищий антикорупційний суд (ВАКС), який розглядає справи про корупційні злочини та видає судові рішення.

У 2014 році Україна розпочала розбудову повноцінного антикорупційного механізму та створила сучасну спеціалізовану антикорупційну установу. Це було стратегічним елементом розвитку України, спрямованим на зближення з Європейським Союзом (ЄС) та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) та вдосконалення антикорупційного законодавства.

Як свідчить світовий досвід, створення сучасної антикорупційної інституції є більш ефективним і швидким, ніж реформування існуючих інституцій. Україна обрала саме такий підхід, що також визнається міжнародною експертною спільнотою.

Після "Революції гідності", спричиненої інституційною корупцією, Україна прийняла низку законів та створила нові спеціалізовані інституції: країна також досягла значної прозорості завдяки електронному декларуванню майна, електронним закупівлям та оприлюдненню офіційних документів та інших даних.

У сфері державного управління протидія корупції в Україні виявляє ряд проблем, що ускладнюють ефективність боротьби з цим явищем. По-перше, недостатня координація та співпраця між

антикорупційними органами призводить до розбіжностей у виконанні завдань та дублювання зусиль. Політичні втручання і вплив на роботу антикорупційних органів обмежують їхню незалежність та можливості реагувати на корупційні порушення безпосередньо та об'єктивно. Також існує проблема недостатньої прозорості та відкритості в урядових процесах, що створює можливості для корупційних схем та зловживань владою. Недостатня ефективність системи контролю та звітності у державних органах ускладнює виявлення та припинення корупційних діянь. Нарешті, низький рівень компетентності та професіоналізму у державних установах ускладнює виявлення та реагування на корупційні порушення. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включатиме в себе посилення контролю, підвищення рівня незалежності та професіоналізму антикорупційних органів, а також посилення прозорості та відкритості у діяльності урядових структур.

Політична еліта України після Революції Гідності сприйняла прагнення громадян до змін та інтеграції в європейське співтовариство. Це привело до розуміння основної проблеми, що заважає розвитку країни, та запуску масштабної антикорупційної реформи. Були створені незалежні антикорупційні органи, прийнято закони щодо запобігання корупції та введено систему електронного декларування для посадовців. Розпочалася робота антикорупційних органів, але успішне впровадження електронного декларування стане важливим випробуванням для України. Найближчим часом планується оприлюднення майже 50 тисяч декларацій. Від цього залежить не лише отримання Україною безвізового режиму з ЄС та реалізація інтеграційних планів, а й можливість країни стати справжньою політичною нацією, яка спроможна об'єднувати зусилля для власного розвитку.

Серед ключових причин, що утримують корупцію в Україні та перешкоджають її подоланню, можна виділити такі аспекти[2]:

1. Системні прогалини в державному управлінні та неефективність проведення реформ, що призводить до збереження корупційних шляхів.
2. Недостатня професійність деяких посадових осіб у державних структурах, які орієнтовані на досягнення власних короткострокових цілей та особистого збагачення, замість стратегічних національних інтересів.
3. Неефективна судова система, що не забезпечує правову державу, де закони поважаються всіма членами суспільства, що створює підґрунтя для корупційних дій.
4. Відсутність політичної волі з боку політичної еліти в ефективній боротьбі з корупцією та проведенні необхідних реформ.
5. Недорозвиненість та слабкість інститутів громадянського суспільства, які мають важливу роль у взаємодії з органами влади для захисту власних інтересів та контролю їхньої діяльності.
6. Низький рівень політичної свідомості як серед політичних лідерів, так і серед населення загалом, що ускладнює формування ефективних стратегій боротьби з корупцією та проведення реформ.

У своєму Звіті щодо розширення ЄС до 2023 року Єврокомісія вказує на значні досягнення у боротьбі з корупцією в Україні. Перші дві пріоритетні рекомендації ЄК стосуються усунення невинуватених законодавчих обмежень повноважень НАЗК щодо перевірки декларацій можновладців та ухвалення закону про збільшення кількості співробітників НАБУ. У преамбулі документа зазначається, що, незважаючи на російську окупацію та військові конфлікти, Україна продовжує досягати прогресу в реформах демократії та верховенства права, які були ще більше прискорені наданням статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році. Також Європейська Комісія відзначила, що в період з 2013 по 2023 рік показник Індексу сприйняття корупції в Україні зріс з 25 до 36 балів; і хоча Комісія визнає значні досягнення у боротьбі з корупцією, подальший прогрес на шляху до членства в ЄС все ще необхідний[3].

Отже, на практичному рівні корупція є багатограним соціальним явищем, переплетеним з політичними, економічними та культурними аспектами життя суспільства. Незважаючи на те, що влада робить рішучі кроки, приймаючи довгострокові програми та стратегії, прогрес у досягненні мети "подолання корупції" не є задовільним. Це вимагає переосмислення розуміння корупції та способів боротьби з нею. Потрібен більш системний та комплексний підхід, який би враховував усі аспекти суспільного життя. Крім того, співпраця з міжнародними партнерами може надати додаткові ресурси та досвід для ефективної боротьби з корупцією.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна система в Україні - Офіс доброчесності НАЗК. Офіс доброчесності НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/antikoruptsiyna-systema-v-ukrayini> (дата звернення: 24.04.2024).
2. Що гальмує роботу антикорупційної системи?. Transparency International Ukraine - Знизити рівень корупції. URL: <https://ti-ukraine.org/news/shho-galmuye-robotu-antikoruptsiynoyi-systemy/> (дата звернення: 26.04.2024).
3. Основні висновки щодо звіту про Україну 2023 року. European Commission - European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/qanda_23_5631 (дата звернення: 01.05.2024).

Свірко С.В., д.е.н., д.н.держ.упр., професор,
завідувач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Загурська-Антонюк В.Ф., д.н.держ.упр., доцент,
завідувач кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Загурський В.Ф., аспірант 2-го року навчання
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Державний університет «Житомирська політехніка»

Забезпечення безпеки і громадського порядку під час проведення масових спортивних заходів

Масові заходи є дуже популярними у сучасному суспільстві, адже відіграють важливу роль у активному залученні громадськості, культурно-духовному обміні та просуванні прогресивних ідей. Масовий захід у широкому визначенні трактується як зібрання, яке відвідує значна кількість людей (не менше 1000 осіб) і, яке, зазвичай, відбувається в громадських місцях. Слід зазначити, що організатором такого заходу може бути будь-яка особа або організація, компанія, яка заздалегідь отримує відповідний дозвіл від органів влади. Незалежно від того, чи це концерт просто неба, політична акція або спортивний захід, важливо підготувати інфраструктурне забезпечення, адже кожний масовий захід вимагає ретельного планування та дотримання суворих правил безпеки.

Масові заходи класифікуються за різними критеріями, такими як: тематика, тривалість, місце проведення, кількість учасників та місце. Найпростіша класифікація ґрунтується на тематичному спрямуванні та до таких заходів відносимо: спортивні заходи – футбольні матчі, автомобільні змагання, бігові заходи, а також політичні акції, концерти, фестивалі, ярмарки, конференції, мистецькі та релігійні заходи.

Планування, проведення та забезпечення масового заходу є досить складним організаційним завданням, яке потребує: дозвіл, виданий уповноваженими державними органами влади чи місцевого самоврядування, а орган, який надає дозвіл на організацію масового заходу, наділений контролюючими повноваженнями, - має право вільного доступу до місця проведення заходу, а також до інших приміщень, безпосередньо пов'язаних з ним. Для забезпечення якісного проведення заходу й безпеки слід дотримуватися таких етапів та умов: 1) управління натовпом і контроль щодо доступу відвідуючих; 2) ретельна підготовка до кризових ситуацій; 3) залучення кваліфікованого персоналу служби безпеки; 4) організація масового заходу на підставі діючих законодавчих норм; 5) реалізація обов'язків організатором заходів щодо безпеки; 6) відповідальність служб безпеки.

Найбільш популярними та багатолюдними є спортивні масові заходи не тільки в Україні, а й в усьому світі. Особливу роль відіграють спортивні заходи в Україні в умовах війни, які є не тільки масовими заходами, але й легальним способом дозвілля та розваг, тому забезпечення громадського порядку і безпеки є найважливішим інструментом управління фізкультурними і спортивними заходами, від якого, зокрема, залежить попит на відповідні спортивні послуги, видовища.

Проблема забезпечення безпеки виникла ще на Олімпійських іграх, які проводилися в античні часи. Грецькі міста-держави постійно вели боротьбу і змагалися один з одним, щоб надати можливість безпечної участі в спортивних змаганнях, а у Олімпії на час ігор проголошувався олімпійський світ.

Вкрай актуальним для сучасного спортивного руху є проблема великих трагедій на спортивних аренах, які, зокрема, нерідко відбуваються під час проведення футбольних матчів. Зокрема, у 1964 р. Під час футбольного матчу в Лімі (Перу) загинуло 320 чоловік і близько 1000 осіб були поранені. У 1982 р. В Лужниках під час футбольного матчу московського «Спартак» з голландським «Хаарлемом» в розіграші Кубка УЄФА тисяча уболівальників стала причиною загибелі близько 70 чоловік. У 1989 р. на стадіоні англійського міста Шеффілда під час футбольної зустрічі між клубами «Ноттінгем форест» і «Ліверпуль» у тисячі на трибунах (у переповнений сектор втиснулися ще близько 2 тис. глядачів) загинуло 94 людини, близько 200 осіб були поранені [2, с. 25].

Успішна організація спортивних заходів є дуже складним і багатограним процесом, який може містити в собі ряд майже непередбачуваних надзвичайних ситуацій. Організація спортивних заходів вимагає зусиль з боку державних органів, насамперед, щодо створення ефективної системи безпеки, яка б гарантувала надійну охорону членів спортивних команд, почесних гостей, представників ЗМІ, простих глядачів, а також безпосередньо самих спортивних об'єктів. Це обумовлено тим, що під час проведення подібних заходів виникає багато небезпечних ситуацій, загрозливих для життя і здоров'я людей [12]. На думку науковців Чорного О.І. та Цимбалюка Ж.О., найбільшими загрозами та небезпеками під час спортивних заходів є: тероризм, транснаціональні злочини (торгівля людьми, наркоторгівля), зростання злочинності, хуліганство і насильницькі дії [3].

Ризик виникнення вказаних проблем та загроз під час масових спортивних заходів був і буде завжди, тому є необхідність застосування правового регулювання, а саме: 1) нормативно-правового опрацювання питань, пов'язаних з посиленням уваги щодо безпеки при проектуванні, будівництві і устаткуванні спортивних споруд і інших спортивних об'єктів; 2) нормативно-правового вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням безпеки і правопорядку на спортивних змаганнях, що унеможливило хуліганську поведінку уболівальників, прояву жорстокості та насильства, а також інших антигромадських дій, що роблять негативний вплив на організацію і проведення спортивних заходів; 3) чітких і продуманих дій організаційних комітетів з підготовки і проведення змагань, у тому числі дій, спрямованих на забезпечення безпеки і комфортних умов для уболівальників на стадіоні.

Таким чином, 19 серпня 1985 р. у Страсбурзі держави-члени Ради Європи і ряд інших держав-учасниць Європейської культурної конвенції ETS №018 (Париж, 19 грудня 1954 р.) [11] прийняли Європейську конвенцію про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футболних матчів ETS № 120, яку підписано від імені України 20 грудня 1999 р. [4]. Сторони зобов'язуються забезпечувати вироблення і здійснення заходів, спрямованих на попередження і недопущення насильства й хуліганської поведінки глядачів. До того ж, підбурювачами і учасниками безладів при проведенні спортивних заходів можуть бути не лише глядачі: відповідно із рішенням ФІФА збірна команда Туреччини була покарана за безладі під час поєдинку плей-оф на Чемпіонаті світу 2006 р. зі Швейцарією, адже у бійці брали участь багато футболістів обох команд, тренери і обслуговуючий персонал.

В Україні діє досить ретельно і логічно укладена законодавчо-правова база щодо регулювання спортивної галузі. «Згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт» забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів визнано однією із засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Зазначений Закон закріплює базову вимогу, згідно з якою організатори фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів, власники спортивних споруд, фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання зобов'язані забезпечувати безпечні умови життя і здоров'я відвідувачів та користувачів спортивних споруд, користувачів фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання, а також не завдавати шкоди довкіллю та здійснювати відповідні заходи з охорони та безпеки згідно з правилами, встановленими Кабінетом Міністрів України відповідно до закону [5]. Поряд із цим безпекові питання проведення спортивних заходів регламентовано Положенням про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 року № 2025, з подальшими змінами) [6].

Правова основа вищевказаних відносин також охоплює окремі норми Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», згідно з якими до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить вирішення питань про проведення спортивних та інших масових заходів, здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадської безпеки і порядку [7]. В контексті підготовки до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу було прийнято спеціальний Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футболних матчів» [8]. Дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають у зв'язку з підготовкою та проведенням на території України футболних матчів у межах чемпіонату, першості, Кубка України та Суперкубка України серед команд професіональних клубів, а також футболних матчів під егідою ФІФА та/або УЄФА.

Наприкінці 2020 року у зв'язку з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19 було прийнято нормативно-правові акти, що встановили певні особливі умови та обмеження щодо проведення масових спортивних заходів з метою запобігання погіршенню епідемічної ситуації. Зокрема, закріплено додаткові обов'язки організаторів масових спортивних заходів стосовно запобігання цій небезпеці [9]. Введення в Україні воєнного стану у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією російської федерації спричинило запровадження додаткових заходів безпеки для організації та проведення масових спортивних заходів. Так, відповідно до наказу Міністерства молоді та спорту України від 28 травня 2022 р. [10] з метою створення на території України оптимальних умов для якісної підготовки спортсменів національних збірних команд України з видів спорту для участі у головних міжнародних спортивних змаганнях дозволено організацію проведення в окремих місцевостях України всеукраїнських спортивних змагань, передбачених Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів (без присутності глядачів з дотримання умов безпеки, передбачених законодавством про воєнний стан)» [1].

Отже, масові спортивні заходи передбачають велике скупчення людей, що може спричинити виникнення небезпечних ситуацій, викликів, загроз або й катастроф. У багатьох випадках загрози спричинені людським фактором, недостатньою підготовкою служб, відповідальних за безпеку, відсутністю відповідної кваліфікації, незнанням елементарних процедур. Тому учасники повинні дотримуватися правил і бути відповідальними за свої дії, а саме: а) поводитися таким чином, щоб не

загрожувати безпеці інших учасників; б) дотримуватись положень регламенту місця проведення та правил проведення заходу; в) перебування тільки в місцях, призначених для відвідування; г) виконувати вказівки служб інформації та безпеки.

Слід наголосити у висновку, що обов'язки та відповідальність поширюються як на організаторів, так і на учасників заходу. Учасники зобов'язані поводитися таким чином, щоб не загрожувати безпеці інших учасників заходу та дотримуватися правил проведення заходу. Завдяки правильній підготовці всіх деталей організатором, службами безпеки та інформації, а також учасниками заходу, вдається забезпечити оптимальний рівень безпеки для кожного під час масового спортивного заходу.

Список використаних джерел

1. Захарченко А. Правова основа забезпечення громадської безпеки під час проведення спортивних заходів в Україні. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/426c397c-2e38-4098-9330-1f31fab37fbc/content>
2. Чернявський С.С. Запобігання злочинам, що вчиняються радикальними угрупованнями під час футбольних матчів: метод. рекомендації / С.С.Чернявський, І.М. Копотун, О.А. Лупало та ін.; за заг. ред. О.М. Джужі. К. : Київ нац. ун-т внутр. справ, 2010. 56 с.
3. Чорний О.І., Цимбалюк Ж.О. Безпечна поведінка під час спортивних заходів. Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти. 22.04.2016 р. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/12774/1/>
4. Про ратифікацію Європейської конвенції про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2791-III. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2791-14#Text>.
5. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-XII. (Із змінами). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>.
6. Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2025. (Із змінами). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2025-98-%D0%BF#Text>.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 8 липня 2011 р. № 3673-VI. (Із змінами). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text>.
9. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1236-2020-%D0%BF#n60>. [24.03.2023]; Про затвердження протиепідемічних заходів під час проведення масових спортивних заходів на відкритому повітрі на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 22 квітня 2021 р. № 3. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0003488-21#n9>.
10. Про деякі питання проведення всеукраїнських спортивних заходів в умовах воєнного стану: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 28 травня 2022 р. № 1587. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223381.html>.
11. European Cultural Convention. ETS No. 018. Paris, 19.XII.1954. URL: <https://www.coe.int/de/web/conventions/-/council-of-europe-european-cultural-convention-ets-no-018-translations>
12. Marsh P., Fox K., Carnibella G., McCann J., Marsh J.: Football Violence in Europe. URL: http://www.sirc.org/publik/football_violence.html

**Свірко С.В., д.е.н., д.н.д.у., професор
завідувач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Пожарко Я.В., студентка I курсу, групи ЗДУМ-23-1м
Державний університет «Житомирська політехніка»**

Система управління державними фінансами України, як важливий елемент державного управління: становлення та перспективи

Система управління державними фінансами виступає ключовим елементом системи державного управління, оскільки саме перша є першоосновою фінансового забезпечення останньої [1, 2]. Підтвердженням цього слугує наявність серед 6 основних цінностей та надбань сучасного належного урядування сегменту управління державними фінансами та 10 відповідних принципів [3].

Історія розвитку вітчизняної системи управління державними фінансами нараховує не одне тисячоліття [4]. Нове тисячоліття відзначилось кардинальною перебудовою вітчизняної системи управління державними фінансами в контексті обрання євроінтеграційного вектору розвитку нашої країни; до основних її досягнень слід віднести перебудову бюджетної, податкової, митної систем та процесів тощо [5].

Втім, процес реформування триває і останні нормативні документи в сфері державних фінансів закріплюють нові його орієнтири. Головним стратегічним документом в цій сфері на сьогодні є розпорядження Кабінету Міністрів України №1805-р від 29.12.2021, що затверджує Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації [6].

Серед проблемних позицій системи управління державними фінансами згідно вказаного нормативного документу виокремлено [6]: відсутність цілісної системи стратегічного планування, слабкий зв'язок між стратегічним плануванням, бюджетним плануванням і плануванням державних інвестицій; відсутність повноцінного впровадження середньострокового бюджетного планування; неналежна якість бюджетного планування з боку головних розпорядників бюджетних коштів, що призводить до частих перерозподілів цих коштів та їх неефективного використання; недосконале управління ліквідністю єдиного казначейського рахунка та валютних рахунків державного бюджету в процесі виконання державного бюджету; відсутність чіткого розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; недостатня прозорість та підзвітність щодо використання коштів місцевих бюджетів; формальний підхід розробників нормативно-правових актів до здійснення фінансово-економічних розрахунків впливу виконання актів на надходження та втрати державного та/або місцевих бюджетів; обмежена кадрова спроможність щодо реалізації реформи на центральному та місцевому рівні; недостатня інституційна і управлінська підзвітність у сфері управління державними фінансами.

Метою даної стратегії визначено побудову сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами, спрямованої на забезпечення збереження фінансової стабільності держави та створення умов для сталого зростання соціально-інклюзивної економіки через підвищення результативності мобілізації та витрачання державних коштів; результатом її реалізації повинна стати більш ефективна система управління державними фінансами, яка разом з реформованою системою державного управління сприятиме сталому соціально-економічному розвитку держави, конкурентоспроможності економіки та динамічній інтеграції України в міжнародні ринки, зокрема в спільний ринок держав - членів ЄС [6].

Досягнення цієї мети передбачається за такими стратегічними цілями [6]: дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі; підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики; забезпечення ефективного виконання державного та місцевих бюджетів; підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами; розвиток управління людськими ресурсами у сфері державних фінансів.

В межах першої стратегічної цілі - дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі – передбачено подальше реформування [6]:

- податкової системи з метою побудова сучасної справедливої податкової системи, що забезпечує рівність усіх платників податків перед законом та зменшення витрат і часу платників податків на податкове адміністрування (за напрямками: підвищення ефективності податкового адміністрування та якості обслуговування платників податків; розширення бази оподаткування);
- митної системи з метою сприяння міжнародній торгівлі і безпеці шляхом подальшого зниження рівня незаконного переміщення товарів через митний кордон України і грошових та часових витрат для добросовісного бізнесу на проходження митних процедур (за напрямками: посилення інституційної

спроможності митних органів; удосконалення системи митного контролю, гармонізація митних процедур та сприяння міжнародній торгівлі);

- управління фіскальними ризиками та державними активами з метою завчасного виявлення фіскальних ризиків та вжиття заходів для уникнення та/або мінімізації їх впливу на бюджет (за напрямками: проведення комплексної оцінки фіскальних ризиків та визначення їх впливу на державний бюджет; забезпечення проведення ефективного моніторингу фіскальних ризиків та їх мінімізації; підвищення інституційної спроможності Мінфіну та інших органів державної влади щодо управління фіскальними ризиками; запровадження управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів);

- управління боргом з метою забезпечення боргової стійкості та підвищення ефективності управління державним боргом, гарантованим державою боргом та місцевим боргом (за напрямками: забезпечення функціонування Боргового агентства; розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів; удосконалення інструментів та механізмів надання державних гарантій, у тому числі для підтримки малого та середнього бізнесу; підвищення спроможності органів місцевого самоврядування у сфері управління боргом; збільшення частки довгострокового пільгового фінансування);

- управління ліквідністю задля підвищення прогнозованості та доступності коштів для виконання державних функцій (за напрямками: покращення якості прогнозування руху коштів на рахунках Казначейства; удосконалення інструментів управління ліквідністю);

В межах другої стратегічної цілі - підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики – визначено такі об'єкти реформування [6]:

- макроекономічне і бюджетне прогнозування та стратегічне планування з метою розбудова системи державного стратегічного планування, елементи якої є взаємоузгодженими, базуються на достовірних результатах макроекономічного та бюджетного прогнозування і орієнтовані на досягнення цілей, визначених на довгостроковий період і підтриманих суспільством (за напрямками: законодавче врегулювання функціонування цілісної системи державного прогнозування та стратегічного планування економічного і соціального розвитку; розбудова системи державного прогнозування і стратегічного планування економічного і соціального розвитку в рамках імплементації законодавства щодо державного прогнозування та стратегічного планування економічного і соціального розвитку; подальша деполітизація процесів макроекономічного і бюджетного прогнозування та стратегічного планування; удосконалення інструментів та підвищення спроможності у сферах макроекономічного і бюджетного прогнозування та стратегічного планування);

- середньострокове бюджетне планування з метою забезпечення передбачуваності та збалансованості бюджетно-податкової політики на середньострокову перспективу та посилення стратегічного підходу до бюджетного планування (за напрямками: створення надійних середньострокових рамок для планування державного бюджету; посилення фінансово-економічної обґрунтованості рішень КМУ; підвищення рівня бюджетної дисципліни та якості бюджетного планування; розвиток середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні);

- програмно-цільовий метод з метою підвищення ефективності та результативності використання бюджетних коштів і якості надання послуг державою (за напрямками: оптимізація бюджетних програм та посилення їх відповідності цілям державної політики; регулярне проведення оглядів витрат державного бюджету; ефективний моніторинг результативності; удосконалення програмно-цільового методу на місцевому рівні, включаючи застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі);

- міжбюджетні відносини та фіскальна децентралізація (за напрямками: чітке розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; збільшення власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; удосконалення механізму фінансового забезпечення видаткових повноважень, які передаються державою на виконання органам місцевого самоврядування та місцевим органам виконавчої влади; посилення фінансової прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування);

В межах наступної стратегічної цілі - забезпечення ефективного виконання державного та місцевих бюджетів – визначено такі сфери реформування [6]:

- система публічних закупівель з метою ефективного функціонування системи публічних закупівель, що є запорукою раціонального використання державних коштів та розвитку конкурентоспроможної економіки (за напрямками: удосконалення порядку проведення моніторингу публічних закупівель та покращення доступу до відповідних джерел інформації; удосконалення методологічних підходів щодо здійснення контролю у сфері публічних закупівель);

- управління державними інвестиціями з метою забезпечення планування державних інвестицій на основі стратегічних пріоритетів та середньострокової бюджетної перспективи та здійснення прозорого і економічно обґрунтованого відбору інвестиційних проектів (за напрямками: стратегічне планування державних інвестицій на середньострокову перспективу; гармонізація підходів до оцінки та відбору пропозицій щодо фінансування інвестиційних проектів; підвищення спроможності галузевих міністерств в управлінні державними інвестиціями; посилення моніторингу та підвищення прозорості реалізації

інвестиційних проєктів; удосконалення підходів до управління інвестиційними проєктами, що фінансуються з місцевих бюджетів);

- бухгалтерський облік у державному секторі з метою підвищення якості, повноти та достовірності даних, на основі яких приймаються управлінські рішення у сфері державних фінансів (за напрямками: удосконалення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі; удосконалення організаційних засад та якості виконання функцій бухгалтерських служб у державному секторі; підвищення якості інформації про загальний майновий стан і результати діяльності суб'єктів державного сектору та бюджетів; удосконалення розкриття в бухгалтерському обліку інформації про виконання державного і місцевих бюджетів);

- казначейське обслуговування бюджетних коштів з метою забезпечення ефективності та прозорості у виконанні бюджету (за напрямками: посилення інституційної спроможності Казначейства; удосконалення процедур казначейського обслуговування бюджетних коштів та відповідних форм звітності);

- система державного внутрішнього фінансового контролю з метою посилення управлінської підзвітності на всіх рівнях державного сектору, підвищення ефективності внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в державних органах (за напрямками: упровадження внутрішнього контролю, спрямованого на посилення відповідальності керівників за управління і розвиток установи в цілому; посилення ефективності, спроможності та незалежності внутрішнього аудиту; підвищення інституційної спроможності центрального підрозділу гармонізації Мінфіну);

- державний фінансовий контроль з метою удосконалення системи державного фінансового контролю, яка сприятиме ефективному державному управлінню, виявлятиме і попереджатиме порушення вимог законодавства та неефективне використання фінансових і матеріальних ресурсів на державному та місцевому рівні (за напрямками: посилення державного фінансового контролю у найбільш ризикових сферах; забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії в рамках здійснення фінансового контролю; посилення інституційної спроможності органів Держаудитслужби на центральному, регіональному та місцевому рівні);

- незалежний зовнішній фінансовий контроль (аудит) з метою посилення ролі та підвищення ефективності зовнішнього фінансового контролю відповідно до стандартів INTOSAI (за напрямками: максимальне наближення методології та практики проведення аудитів до стандартів INTOSAI; посилення консультативної (експертної) ролі Рахункової палати як вищого органу аудиту в Україні);

Досягнення наступної стратегічної цілі - підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами – передбачає опанування таких управлінських сегментів [6]:

- прозорість бюджету та участь громадян у бюджетному процесі з метою підвищення прозорості та доступності інформації про бюджет і розширення можливостей для її аналізу (за напрямками: забезпечення відповідності міжнародним стандартам щодо прозорості бюджету; забезпечення відкритості та доступності інформації про місцеві бюджети);

- інформаційні технології в управлінні державними фінансами з метою побудови сучасної та ефективної системи управління інформаційними технологіями для забезпечення підтримки і подальшого цифрового розвитку ефективної та прозорої системи управління державними фінансами (впровадження єдиних ІТ-стандартів, розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи управління державними фінансами; перехід на впровадження електронних послуг, зокрема впровадження сервісної моделі надання ІТ-послуг, орієнтованої на користувача; реалізація першочергових проєктів для забезпечення виконання пріоритетних завдань Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467; унеможливлення впливу людського фактора на автоматичну обробку інформації; збереження та підсилення кадрового потенціалу; захист інформації, яка обробляється в Єдиній інформаційно-комунікаційній системі системи управління державними фінансами);

Досягнення останньої стратегічної цілі - розвиток управління людськими ресурсами у сфері державних фінансів – має на меті посилення кадрового потенціалу для ефективного формування та реалізації державної політики у сфері державних фінансів; задля чого передбачено: запровадження стратегічного підходу та підвищення ефективності управління людськими ресурсами у сфері державних фінансів; підвищення рівня професійної компетентності працівників фінансової системи [6].

Досягнення вказаних цілей та завдання в межах кожної з них дозволить не тільки реформувати систему управління державними фінансами України, а й наблизить систему державного управління нашої країни до найкращих світових аналогів.

Список використаних джерел

1. Свірко С.В. Механізми державного управління бюджетною безпекою: монографія. Житомир: ТОВ «Видавничий дом «Бук-Друк», 2021. 436 с.

2. Свірко С.В., Тарасова Т.О. Державне управління в сфері бюджетної безпеки в контексті модернізації системи управління державними фінансами України: механізми, напрями, завдання. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. 2020. №4. Т. 2. С. 294-308.

3. OECD (2023), *The Principles of Public Administration*, OECD, Paris, <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023-edition-UKR.pdf> (дата звернення: 14.04.2024 р.)

4. Свірко С.В., Кузьмінський Б.Ю. Державні фінанси України: ретроспективний погляд крізь обліковий аспект. *Незалежний аудитор*. №12 (II)2015. С.21-32.

5. Свірко С.В., Кузьмінський Б.Ю. Public finance of Ukraine: decisive vectors, result and problem of development. *Незалежний аудитор*. №13 (III)2015. С.24-31.

6. Про затвердження Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України №1805-р від 29.12.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-p#Text> (дата звернення: 14.04.2024 р.)

7. Свірко С.В., Бардаш С.В., Краєвський В.М. Оцінка рівня трансформації інформаційного забезпечення управління публічними фінансами. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. Вип. 3(105). С.89-97.

Сергієнко Л.В., д.н.д.у., доцент
декан факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Харитончук Є.О., студентка I курсу, групи ПУАМ-6
Державний університет «Житомирська політехніка»

Публічні закупівлі в системі забезпечення прозорості державного управління в Україні

Публічні закупівлі є важливою складовою державного управління та відіграють вагомий роль у забезпеченні прозорості та ефективності використання бюджетних коштів. В Україні механізм формування публічних закупівель пройшов тривалий та складний шлях. Суттєві зміни пов'язані із прийняттям Закону України «Про публічні закупівлі» та створення електронної системи здійснення закупівель Prozorro. В Україні ця система вперше дала можливість постачальникам подавати свої пропозиції в електронному вигляді і зробила весь процес здійснення закупівель прозорим. Проте і надалі одними з найбільших проблем у сфері публічних закупівель залишаються високий рівень корупції, порушення процедур закупівлі, недостатня конкуренція, відсутність ефективного механізму контролю та відповідальності за порушення законодавства. У зв'язку з цим, удосконалення системи публічних закупівель та підвищення її прозорості залишається невід'ємною частиною ефективного державного управління в Україні, що дозволить покращити економічну, політичну та суспільну сфери держави.

Сьогодні сфера публічних закупівель зазнає серйозних змін. З моменту російського вторгнення в Україну відбулося різке збільшення витрат на оборону, соціальну підтримку, відновлення пошкодженої інфраструктури, що спричиняє збільшення дефіциту державного бюджету. В умовах дефіциту коштів в державі, їх треба витратити якомога ефективніше. Тому відкритість, прозорість і конкуренція мають стати рішенням для публічних закупівель як сьогодні, так і в післявоєнний час.

Однією з форм співпраці між державою та організаціями є відносини у сфері публічних закупівель. Через систему публічних закупівель держава матеріально забезпечує функціонування структур, діяльність яких фінансується в основному за рахунок бюджетних коштів, реалізовує заходи спрямовані на вирішення загальнодержавних проблем та на соціально-економічний розвиток держави. Щороку в Україні стрімко зростає обсяг закупівель товарів, робіт і послуг, що здійснюються за рахунок публічних коштів для потреб держави.

Важливе значення публічних закупівель зумовлене не тільки спрямуванням значних обсягів коштів на задоволення суспільних потреб держави, а й тим, що через інститут публічних закупівель реалізується ряд функцій держави: стратегічна (підтримка перспективних галузей економіки); інноваційна (створення економічних передумов для розвитку інноваційної продукції); контрольна (контроль за використанням бюджетних коштів); соціальна (забезпечення зайнятості населення за рахунок створення нових робочих місць); регулююча (вплив на кон'юнктуру ринку, створення попиту на певні категорії товарів); стимулююча (стимулювання макроекономічних показників держави) [1, с. 93].

Аналіз підходів до визначення поняття та природи публічних закупівель надає змогу зробити висновки про те, що публічні закупівлі мають наступні визначальні риси: нормативне регулювання – замовники мають право здійснювати закупівлі лише у формі та у спосіб, прямо передбачений законодавством України; цільове використання коштів – замовники мають право здійснювати закупівлі виключно відповідно до бюджетних призначень і на виконання тих значущих завдань, які на них покладені; конкурентність – замовники зобов'язані здійснювати закупівлі на конкурсній та прозорій основі без будь-яких проявів дискримінації; економічна доцільність – замовники зобов'язані обрати того з учасників закупівель, який запропонував найнижчу ціну за свої товари, роботи чи послуги, але при цьому повністю відповідає встановленим кваліфікаційним критеріям. Публічні закупівлі повинні забезпечити економію бюджетних коштів, а також недопущення корупції; інструмент економічної політики – за допомогою публічних закупівель та товарних інтервенцій держава може формувати рівень попиту та пропозиції на національному ринку на певну продукцію.

Головною метою функціонування системи публічних закупівель є забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та підвищення якості наданих послуг та виконаних робіт. Законодавство про публічні закупівлі визначає правові й економічні засади закупівель товарів, робіт та послуг з метою забезпечення потреб держави, її територіальних громад і об'єднаних територіальних громад, правила проведення закупівель, зокрема, процедури, які повинні бути виконані, порядок взаємодії з учасниками, критерії відбору та оцінки пропозицій, а також приведення законодавства України до вимог Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і Європейським співтовариством.

Під час здійснення закупівель замовники повинні дотримуватися визначених принципів. У всьому цивілізованому світі принципи публічних закупівель ґрунтуються на тому, що: закупівлі повинні бути економічними (найкраща з можливих комбінація якості та ціни); рішення щодо надання контрактів повинні бути справедливими та неупередженими; процес закупівель повинен бути гласним (інформація доступною, торги – публічними.); процес закупівель повинен бути ефективним (повнота правил, простота і швидкість процедур);

важливість підзвітності (складання і зберігання звітів). Принципи публічних закупівель слугують важелем для державного регулювання, закріплюючи основні правові вимоги до процесу закупівель. Вони є базисом, дотримання положень якого є запорукою ефективного здійснення публічних закупівель.

Важливою особливістю розвитку нормативної бази в країнах з вільною ринковою економікою є стан правових норм щодо регулювання публічних закупівель товарів, робіт і послуг. Фундаментальні зміни у сфері публічних закупівель в Україні розпочалися у 2015 р. 11 листопада того ж року, Комітет СОРТ з питань державних закупівель прийняв рішення про приєднання України до Угоди Світової організації торгівлі про державні закупівлі. В подальшому це зумовило необхідність забезпечення виконання міжнародних зобов'язань у сфері публічних закупівель, що вимагало послідовної адаптації законодавства України до стандартів ЄС. У зв'язку з цим, з метою створення сучасної та ефективної системи публічних закупівель, 25 грудня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про публічні закупівлі» [2].

Основною метою цього Закону було створення дієвої системи забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері та подальший розвиток добросовісної конкуренції у сфері закупівель. На нашу думку, ця мета поступово досягається, але для її повної реалізації необхідно докладати ще чимало зусиль.

Основними принципами здійснення публічних закупівель відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» є [2]: добросовісна конкуренція серед учасників; максимальна економія, ефективність та пропорційність; відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель; недискримінація учасників та рівне ставлення до них; об'єктивне та неупереджене визначення переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі; запобігання корупційним діям і зловживанням. Застосування вищезазначених принципів передбачає низку позитивних ефектів, таких як поштовх для розвитку та впровадження науково-технічних досягнень, найбільш ефективно використання коштів платників податків, зниження рівня корупції в даній сфері, заохочення до підвищення продуктивності праці на підприємствах, підвищення рівня довіри між державою та громадськістю. І навпаки, недотримання цих принципів тягне за собою проблеми, зокрема наявність таких негативних явищ, як корупція у сфері закупівель.

Ухвалення Закону України «Про публічні закупівлі» започаткувало активний процес реформування системи публічних закупівель, який забезпечив початок переведення всіх закупівель в Україні в електронний формат [3].

Одним із ключових елементів інформаційного забезпечення організації та контролю за публічними закупівлями є система електронних закупівель «Prozorro». Так, електронна система публічних закупівель в Україні Prozorro є онлайн-платформою, на якій державні замовники та комунальні підприємства оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт і послуг, а підприємства та організації на торгах змагаються за можливість стати постачальником держави [4].

Принципами системи Prozorro є: усі бачать все (на порталі Prozorro можна переглянути весь процес закупівель – від оголошення до визначення переможців); конкуренція понад усе (завдяки системі Prozorro публічні закупівлі вперше стали конкурентним ринком. Чим більше учасників, тим більша конкуренція і тим більша економія коштів платників податків); золотий трикутник партнерства (Prozorro враховує та інтегрує інтереси держави, бізнесу та громадянського суспільства).

Впровадження в Україні електронної системи Prozorro базується на інструментах Open Procurement з відкритим кодом, який складається з таких елементів: Центральна база даних, у якій зберігається інформація про процедури закупівлі. Електронні майданчики, на яких відбуваються закупівлі. До електронної системи підключено 13 акредитованих майданчиків.

Виходячи з аналізу положень Закону України «Про публічні закупівлі», можна зробити висновок, що Закон спрямований на досягнення наступних цілей:

1. Перейти, наскільки це можливо, від паперових процедур державних закупівель до електронних, які звужують можливості прямого спілкування між замовниками та учасниками торгів у ході процедури. Ця ціль була майже досягнута, за винятком процедури переговорів, що передбачає можливість прямого контакту між учасниками процесу закупівель. Концепція базується на використанні електронної системи державних закупівель, що включає централізовану базу даних та електронну платформу уповноважених АМКУ;

2. Посилити ефективність боротьби з корупцією шляхом запровадження автоматизованих процедур оцінки тендерів та електронних аукціонів, а також за рахунок спрощення та підвищення інформаційної прозорості державних закупівель;

3. Забезпечити відповідність національного законодавства найкращим міжнародним практикам закупівель, визнаним державами-членами ЄС.

Прийняття Закону України «Про публічні закупівлі» стало важливим кроком у боротьбі з корупцією, забезпеченні прозорості витрат державного бюджету, прагненням до чесності, прозорості та рівних можливостей для всіх учасників сфери державних закупівель та представників бізнесу. На сьогодні Закон має численну кількість змін та доповнень, проте не втратив чинності.

Водночас, публічні закупівлі продовжували удосконалювати навіть після цих значних кількісних змін і трансформацій.

У квітні 2020 року набула чинності нова редакція Закону «Про публічні закупівлі». Ця редакція Закону України мала на меті наблизити вітчизняний досвід та практики здійснення публічних закупівель до європейських і світових стандартів. Перелік нововведень включав наступне: запроваджено нові терміни: аномально низька ціна тендерної пропозиції, вартість життєвого циклу, електронний каталог, технічна специфікація до предмета закупівлі, спрощена закупівля, пропозиція спрощеної закупівлі та переможець спрощеної закупівлі; визначено чотири категорії замовників публічних закупівель: введено новий вид електронної закупівлі – спрощені закупівлі; уточнено кваліфікаційні вимоги до учасників та умови виконання договорів; запроваджено нову конкурентну процедуру публічних закупівель – торги з обмеженою участю.

Однак, оновлена редакція Закону України «Про публічні закупівлі» все одно залишалася недосконалою та потребувала суттєвих доопрацювань, зокрема, стосовно уточнення механізму здійснення спрощених закупівель, який має певні відмінності порівняно з процедурою відкритих торгів, встановлення кваліфікаційних вимог до учасників спрощених закупівель, відсутності можливості подавати скаргу під час оголошеної спрощеної закупівлі тощо [6, с. 188-189; 7].

Початок повномасштабної війни на території України та введення воєнного стану по всій території країни, сколихнув все суспільство. Оголошення воєнного стану призвело до зміни звичного життя суспільства та зачепив усі сторони діяльності. Не оминув даний процес й систему публічних закупівель Prozorro, яка попри війну повинна виконувати своїй функції. В публічних закупівлях з'явився окремий комплекс правил, розроблений спеціально для воєнного часу.

Так, протягом року система закупівель продемонструвала гнучкість, реагуючи на виклики, що постали перед державою. І при цьому зуміла зберегти ключові принципи: прозорість, конкуренцію, відкриті дані - наскільки це можливо в умовах воєнного часу.

Враховуючи масштаби руйнувань та пошкоджень різних інфраструктурних об'єктів, саме публічні закупівлі відіграватимуть роль одного з основних засобів масштабної післявоєнної відбудови країни. З огляду на це було сформовано 5 основних напрямів за якими пропонується здійснювати реформу системи публічних закупівель, а саме:

- спрощення порядку здійснення закупівель;
- подальша цифровізація публічних закупівель в Україні;
- подальша адаптація вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу у сфері публічних закупівель;
- розвиток системи професійної підготовки спеціалістів з питань публічних закупівель та професіоналізація у сфері публічних закупівель;
- стратегічне використання публічних закупівель для досягнення відповідних цілей за різними напрямами державної політики.

На нашу думку, саме публічні закупівлі стануть базисом післявоєнного відновлення України для досягнення цілей сталого розвитку, прискорення інтеграційних процесів у європейську спільноту та залучення міжнародних інвестицій.

Подальше удосконалення системи публічних закупівель повинно здійснюватись із використанням зарубіжного досвіду та сприяти швидкій відбудові України, реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, відновленню її економіки. Від того, наскільки ефективно будуть використані спрямовані кошти на відбудову, залежить чи вдасться не лише відбудувати країну, але й одразу вийти на зовсім інший рівень її розвитку.

Список використаних джерел

1. Конашук Н. Е. Теоретичні засади здійснення публічних закупівель Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. Київ : КНЕУ, 2018. № 39. С. 88–97.
2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
3. Солодуха С.О., Водорезова С.Р. Загальні положення щодо здійснення публічних закупівель в Україні. 2020. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/16.11.2020/16.11.2020_23.pdf.
4. Чебан Ю. Ю. Електронна система публічних закупівель в Україні: особливості функціонування та перспективи розвитку. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2021. №27. С. 56–59.
5. Майданчики Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/majdanchiki-prozorro>.
6. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1. м. Полтава, 31 березня 2021 року. Полтава, 2021. 573 с.
7. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Публічні закупівлі як об'єкт аналізу в умовах реформування системи управління державними фінансами. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр. Вип. 3 (41). Житомир: ЖДТУ, 2018. С.25-32.